

## Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο

**Εισαγωγή:** Το Κοινοτικό ή Ευρωπαϊκό Δίκαιο εν ευρεία έννοια περιλαμβάνει περισσότερα δικαιικά σύνολα, εξαιτίας της πολυπλοκότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η πρωτοτυπία του δικαίου αυτού έγκειται στο ότι αφορά μια υπερεθνική διακυβέρνηση που έχει ως αντικείμενο της και απευθύνεται, επιβάλλεται με νομικά μέτρα (δεσμευτικότητα και καταδικαστικότητα) σε κυρίαρχα κράτη. Δεν είναι μόνο η επιβολή μιας «εξωτερικής διακυβέρνησης» σε ένα κυρίαρχο κράτος, αλλά η επιβολή αυτής απευθείας στους υπηκόους του κράτους (μετακρατική δημόσια αρχή, μετακρατική δημόσια εξουσία). Επιπλέον η συνθήκη του Μάαστριχ έχει συμβάλει στην θεσμική πολυπλοκότητα δημιουργώντας δύο ευρωπαϊκούς θεσμούς. Έναν που λειτουργεί με το ομοσπονδιακό σύστημα (σχήμα), με δεδομένα ομοσπονδιακά αφενός και έναν που βασίζεται στα παραδοσιακά, παλαιά ευρωπαϊκά δεδομένα, στην παλιά ευρωπαϊκή μορφή αφετέρου. Ανακύπτει το ερώτημα αν θα προχωρήσουμε και πέρα από την ενοποίηση του οικονομικού χώρου ή δεν έχει πια σημασία η πολιτική ενοποίηση; Για να κατανοήσει κανείς την οικονομική ενοποίηση της ευρωπαϊκής ένωσης, πρέπει να προχωρήσει παραπέρα στην κατανόηση της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας σε διεθνές επίπεδο, ενός από τους παράγοντες -σε διεθνές επίπεδο- της ανεργίας.

**Θεσμικό τμήμα:** Η Ευρωπαϊκή Ένωση, η ευρωπαϊκή κοινότητα αποτελεί έναν διεθνή οργανισμό: μια συσπείρωση κρατών που δημιουργούν καινούρια νομική οντότητα που αποκτά και ξεχωριστή από αυτά νομική βούληση. Όλες οι κοινότητες -και η ευρωπαϊκή- βασίζονται σε μια ιδρυτική συνθήκη η οποία είναι από νομική πλευρά μια απλή διεθνής συνθήκη. Η συνθήκη αυτή έχει μορφή καταστατικού χάρτη και επιτελεί ως προς τα μέλη συνταγματική λειτουργία (εσωτερικό δίκαιο της κοινότητας, εσωτερική νομική οντότητα). Όταν δίνεται εξουσία στα όργανα να αναπτύσσουν σχέσεις με άλλα κράτη που δεν είναι μέλη, δημιουργείται συμβατική σχέση κοινότητας - τρίτου κράτους (εξωτερικό δίκαιο του διεθνή οργανισμού, εξωτερική νομική οντότητα). Στην παρούσα φάση υπάρχουν 4 διεθνείς οργανισμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης μαζί με τη συνθήκη του Μάαστριχ (μέχρι αυτή υπήρχαν 3 διεθνείς οργανισμοί):

1) Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα - ΕΚΑΧ (1951), η οποία έχει ως αντικείμενο την οικονομική ανάπτυξη του τομέα παραγωγής και εμπορίας άνθρακα και χάλυβα αλλά και τη βελτίωση της απασχόλησης και την ανύψωση του βιοτικού επιπέδου των απασχολούμενων σε αυτούς τους κλάδους.

2) Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα - ΕΟΚ (1957), η οποία έχει μετονομαστεί μετά τη συνθήκη του Μάαστριχ σε Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και καταλαμβάνει ουσιαστικά σήμερα όλο τον οικονομικό χώρο από τη διάρθρωση της μακροοικονομίας στο εσωτερικό των κρατών έως την οργάνωση των αγορών στα πλαίσια της κοινότητας.

3) Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας - ΕΚΑΕ (1957), η οποία έχει ως αντικείμενο την ίδρυση και την ανάπτυξη πυρηνικών βιομηχανιών αφενός, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου μέσα από την προσφυγή σε αυτής της μορφής την ενέργεια αφετέρου.

4) Συνθήκη του Μάαστριχ (1992) - ιδρυτική συνθήκη, η οποία προχωρά πέρα από την οικονομία στηριζόμενη σε δομές παλαιές, παραδοσιακές. Η περιπλοκότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης έγκειται στο ότι υπερίδρυσται των τριών προηγούμενων ευρωπαϊκών κοινοτήτων συγκεφαλαιώνοντας αυτές και προσθέτοντας και το δικό της στοιχείο ιδρύοντας, έτσι, μια ξεχωριστή νομική οντότητα (φαινόμενο της υπερίδρυσης).

Η οικονομική διάσταση υπήρξε ο κύριος και πρωταρχικός άξονας της κοινοτικής δράσης, ενώ η κοινωνική και η οικολογική υπήρξαν παρεπόμενες και συμπληρωματικές. Η συναρμογή περισσότερων στόχων, συχνά ανταγωνιστικών μεταξύ τους, θέτει δυσεπίλυτα προβλήματα ισορροπίας κατά την επιδίωξή τους.

Παρόλο που η μετονομασία της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας απλώς σε Ευρωπαϊκή Ένωση συνιστά διεύρυνση της κοινοτικής προοπτικής, η υφιστάμενη κατανομή αρμοδιοτήτων διατηρεί τη φυσιογνωμία της ενοποίησης πρωτίστως οικονομική.

Φαινόμενο της υπερίδρυσης: Ο οικονομικός χώρος ρυθμίζεται προοδευτικά. Ο πολιτικός χώρος είναι το ιδιαίτερο επιπλέον χαρακτηριστικό που διαθέτει η ευρωπαϊκή ένωση ως ίδιος διεθνής οργανισμός και όχι ως συγκεφαλαιωτικός. Υπάρχει το προβάδισμα του πολιτικού χώρου που στηρίζεται στα παλιά παραδοσιακά δεδομένα στοιχειώδους συνεργασίας παρόλο που ο οικονομικός χώρος είναι μείζονος σημασίας.

Φαινόμενο της πολυθεσμικότητας: Αφενός παρατηρείται υπανάπτυξη στον πολιτικό χώρο (απλώς δίκαιο της ένωσης ή κοινοτικό δίκαιο) - όταν λέμε συνήθως δίκαιο εννοούμε συστηματική κατάταξη νόμων, δικαικό σύνολο. Αφετέρου παρατηρείται ιδιαίτερη ανάπτυξη του οικονομικού χώρου, ο οποίος έχει το προβάδισμα έναντι του πολιτικού χώρου. Γίνεται πλέον λόγος για μια νέα έννομη τάξη, δηλαδή ένα νέο νομικό μόρφωμα που αντιδιαστέλλεται ως προς το είδος της εσωτερικής έννομης τάξης και έρχεται να υπερισχύσει το νέο.

Η συνθήκη του Μάαστριχ έχει ως διεθνής οργανισμός ιδιαίτερη νομική προσωπικότητα [τα υπό 1), 2) και 3) έχουν τόσο εσωτερική όσο και εξωτερική νομική οντότητα]. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (υπό 4) έχει μόνο εσωτερική νομική οντότητα (εκδίδει πράξεις).

Το Ελεγκτικό Συνέδριο (που ελέγχει τη δημοσιονομική διαχείριση) υπάρχει σαν όργανο μόνο στον οικονομικό και όχι στον πολιτικό χώρο.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (συναντήσεις κορυφής) υπάρχει στον πολιτικό και όχι στον οικονομικό χώρο.

Νομικός λόγος του ιδιόρρυθμου θεσμικού μορφώματος, κατασκευάσματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (διαχωρισμός πολιτικού-οικονομικού χώρου):

Στον οικονομικό χώρο υπάρχουν νομικές αρχές οι οποίες είναι ιδιαίτερα προωθημένες και αν ίσχυαν και στον πολιτικό χώρο θα δινόταν με ερμηνεία σε ευρωπαϊκό δικαστήριο η δυνατότητα να προβεί σε αποφάσεις που δε θα ήθελαν ούτε να φανταστούν οι έννομες τάξεις των κρατών-μελών, δυνατότητα που θα οδηγούσε στην κατάλυση της κρατικής αυτονομίας και εξουσίας, στην κατάλυση των επι μέρους έννομων τάξεων.

Ως προς τον πολιτικό χώρο υπάρχει τώρα ένας ασθενής διεθνής οργανισμός. Ως προς τον πολιτικό χώρο πρόκειται όσον αφορά στην Ευρωπαϊκή Ένωση για μία απλή σύμβαση Διεθνούς δικαίου.

Θεωρία της κοινοτικής έννομης τάξης:

Η θεωρία αυτή συγκεφαλαιώνεται σε 4 βασικές αρχές: 1. Αρχή της αυτονομίας της κοινοτικής έννομης τάξης

2. Αρχή της υπεροχής

3. Αρχή της αμεσότητας του κοινοτικού κανόνα

4. Αρχή της τυπικής (ή θεσμικής ή δικονομικής) αυτονομίας της έννομης τάξης του κράτους μέλους.

-Αρχή της αυτονομίας της κοινοτικής έννομης τάξης Αποτελεί γεγονός η δημιουργία μιας έννομης τάξης που βρίσκεται σε ενδιάμεση θέση ως προς τη διεθνή και την εσωτερική έννομη τάξη. Αναπτύσσει δική της λογική, ανεξάρτητη από τη λογική της διεθνούς και της εσωτερικής έννομης τάξης.

Ως προς την αρχή της αυτονομίας η πιο χαρακτηριστική απόφαση του ΔΕΚ, η οποία δεν προέκυψε από αντιδικία αλλά είχε γνωμοδοτικό χαρακτήρα, προέκυψε από το ερώτημα κατά πόσο η συμφωνία συνδέσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με έναν άλλο διεθνή οργανισμό (ΕΖΕΣ: Αυστρία, Σουηδία, Νορβηγία, Φιλανδία και Λιχτενστάιν), που έλαβε χώρα το 1992 στο Πορτό της Πορτογαλίας με αποτέλεσμα την δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (μιας ελεύθερης ζώνης συναλλαγών - free trade zone) και με ενδεχόμενη την δημιουργία κάποιου δικαστηρίου στο οποίο θα συμμετείχαν και μέλη του ΔΕΚ, θα δημιουργούσε προβλήματα ως προς την ιδρυτική συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (συνθήκη της Ρώμης του 1957). Το αντικείμενο της συμφωνίας ήταν ότι οποιαδήποτε απόφαση εκδιδόταν για τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες θα

ίσχυε με το ίδιο περιεχόμενο και για την ΕΖΕΣ με σκοπό τη δημιουργία ενός Κοινού Οικονομικού χώρου χωρίς να αλλάξουν τα σχήματα (διαδικασία προσομείωσης simulation). Το ΔΕΚ προέβη σε διατύπωση της θεωρίας της αρχής της αυτονομίας του Κοινοτικού δικαίου. Διατύπωσε, δηλαδή, την γνώμη ότι δεν μπορεί να συσταθεί αυτό το μικτό δικαστήριο, γιατί θα υπήρχε ο κίνδυνος να παραβιαστούν οι αρχές του κοινοτικού δικαίου εξαιτίας της ύπαρξης των δικαστών από τις χώρες της ΕΖΕΣ, οι οποίοι κινούνται σε πλαίσιο διαφορετικό από τους Κοινοτικούς δικαστές.

Η αρχή της αυτονομίας έναντι της εθνικής εννόμου τάξεως υποδηλοί μια απόσπαση από αυτήν με την έννοια ότι οι σχέσεις της εθνικής με την κοινοτική έννομη τάξη θα ρυθμίζονται με αφετηρία όχι την εθνική αλλά την κοινοτική έννομη τάξη. Το στοιχείο αυτό διαφοροποιεί την Ευρωπαϊκή Κοινότητα από άλλους διεθνείς Οργανισμούς, των οποίων οι αποφάσεις εφαρμόζονται με αφετηρία, δηλαδή με όρους, που ορίζει η κατώτερη, δηλαδή η εσωτερική, εθνική έννομη τάξη των κρατών-μελών.

#### **Απαγόρευση της αρχής της αυτοδικίας (tu quoque):**

Η απαγόρευση της έννοιας των αντιποίνων προκύπτει από την αρχή της αυτονομίας. Το κοινοτικό δίκαιο διαφοροποιείται ως προς αυτό το σημείο από το διεθνές δίκαιο, το οποίο δεν αποκλείει την αυτοδικία.

#### **Προβληματισμός γύρω από την συνεργασία και την σύγκρουση της εθνικής με την κοινοτική έννομη τάξη**

**-Αρχή της υπεροχής του κοινοτικού κανόνα:** Στο διεθνές δίκαιο υπάρχει η βασική αρχή ότι ο διεθνής κανόνας είτε είναι προγενέστερος είτε μεταγενέστερος υπερισχύει του εσωτερικού. Ωστόσο, η εθνική έννομη τάξη είναι αυτή που καθορίζει τους όρους εφαρμογής της διεθνούς [θεωρία του μονισμού - θεωρία του δυαδισμού / κατά τη θεωρία του δυαδισμού πρέπει να γίνει μετατροπή του διεθνούς όρου (transformation) σε εθνικό για να κινητοποιηθεί η εσωτερική (εθνική) αρμοδιότητα, διαδικασία που ποικίλλει από έννομη τάξη σε έννομη τάξη / κατά τη θεωρία του μονισμού το εθνικό και το διεθνές δίκαιο κινούνται στο ίδιο πλαίσιο και ο δικαστής της εθνικής έννομης τάξης λειτουργεί, η εθνική αρμοδιότητα κινητοποιείται, εφόσον πληρούνται κάποιες προϋποθέσεις].

Η κοινότητα διατύπωσε άλλη ορολογία: Ενώ τη σχέση μεταξύ διεθνή και εσωτερικού κανόνα διέπει η αρχή της πρωταρχίας, τη σχέση μεταξύ κοινοτικού και εσωτερικού κανόνα διέπει η αρχή της υπεροχής.

#### **Υπόθεση Costa κατά Enel:**

Ένα ειρηνοδικείο στην Ιταλία ξεκίνησε το 1962 την υπόθεση παραπέμποντας την στο ΔΕΚ για γνωμοδότηση. Ο Costa (δικηγόρος) αρνήθηκε να πληρώσει το λογαριασμό του ηλεκτρικού στην μονοπωλιακή τότε Enel, η οποία μόλις είχε αποκτήσει το μονοπώλιο με κρατικοποίηση. Ο Costa έθεσε το εξής ζήτημα: αν ήταν σύμφωνη με τη συνθήκη της Ρώμης η κρατικοποίηση (εθνικοποίηση) της επιχείρησης. Το σχετικό ζήτημα προκάλεσε τη συνεργασία των δύο δικαστηρίων με τον ειρηνοδίκη να ρωτά κατά πόσο μπορεί να ελέγξει τη «συμβατότητα» του εθνικού νόμου της κρατικοποίησης (εθνικοποίησης), που ήταν μεταγενέστερος της συνθήκης της Ρώμης, σε σχέση με το κοινοτικό δίκαιο. Με βάση την αρχή ότι μεταγενέστερος νόμος υπερισχύει του προγενέστερου ο ειρηνοδίκης ρώτησε αν πρέπει να ακολουθήσει το μεταγενέστερο νόμο ή αν έχει κάποια ιδιαιτερότητα επ' αυτού η συνθήκη της Ρώμης. Το ΔΕΚ θεμελίωσε με την απόφασή του την αρχή της υπεροχής. Η συνθήκη της Ρώμης δεν είναι συνηθισμένη συνθήκη συναλλακτικού χαρακτήρα αλλά είναι συνθήκη ίδρυσης. Συστήνει εξουσία μέσα από κοινά όργανα που δέχονται μεγάλη εξουσία - δημιουργείται μια δημόσια αρχή υπερεθνικού χαρακτήρα. Τα όργανα ασκούν εξουσία παράγοντας κανόνες που δεν απευθύνονται μόνο στα κράτη-μέλη αλλά και στους ιδιώτες (διακυβέρνηση απ' έξω) δίνοντας σε αυτούς και τη δυνατότητα να τους επικαλούνται ενώπιον των δικαστηρίων (αμεσότητα). Εάν ο κοινοτικός κανόνας λειτουργήσει ως διεθνής, δεν θα υπάρχει ομοιομορφία στα κράτη-μέλη ως προς την εφαρμογή. Η συνθήκη της Ρώμης είναι αυτή που ορίζει πώς θα ισχύσει ο κοινοτικός κανόνας και όχι ο εσωτερικός νομοθέτης (και θα ισχύσει με τρόπο απόλυτο).

#### **Πώς προκύπτει η αρχή της υπεροχής από τη συνθήκη της Ρώμης;**

Η αρχή αυτή προκύπτει από κάποιες διατάξεις όπως το άρθρο 5 και το άρθρο 189. Οι διατάξεις αυτές, ωστόσο, δεν αποτελούν ουσιαστικό έρεισμα για την αρχή της υπεροχής, η

οποία τελικά προκύπτει σε ολόκληρη τη συνθήκη από την οικονομία, την τελολογία (τη νομοτέλεια) της συνθήκης. Αποτελεί σφάλμα (από την οπτική του κοινοτικού δικαίου) να θεωρείται ότι η αρχή της υπεροχής θεμελιώνεται στο εθνικό Σύνταγμα (η ελληνική νομολογία υποστηρίζει ότι θεμελιώνεται στο άρθρο Σ28), γιατί το κοινοτικό δίκαιο είναι αυτό που ορίζει τους όρους εισδοχής του στην εθνική έννομη τάξη και όχι αυτή η τελευταία.

#### Εκδηλώσεις - Θεμελίωση της αρχής της υπεροχής:

##### 1) Εισδοχή του κοινοτικού κανόνα:

Οποιοσδήποτε κοινοτικός κανόνας απαγορεύεται να υποστεί λειτουργία μετατροπής [ισχύει ο μονισμός: τα εθνικά όργανα οφείλουν να αναγνωρίσουν απευθείας χωρίς να μεσολαβήσει ο εθνικός νομοθέτης, υπάρχει, βέβαια, διαδικασία μετεγγραφής]. Ως προς το αρχικό σημείο της κύρωσης της συνθήκης της Ρώμης ίσχυσε η αρχή της πρωταρχίας. Εκεί, ωστόσο, σταμάτησε και εφεξής ισχύει η αρχή της υπεροχής.

##### 2) Ιδιοθεσία του κοινοτικού κανόνα:

Ο κοινοτικός κανόνας δεν εξομοιώνεται με νόμο, δεν έχει υπέρ- ή υποσυνταγματική, υπέρ- ή υπονομοθετική θέση, δεν λειτουργεί μέσα στην ιεραρχία της εθνικής έννομης τάξης. Είναι εκτός ιεραρχίας και ισχύει παράλληλα με τους εθνικούς συνταγματικούς και νομοθετικούς κανόνες. Δεν εντάσσεται στην ιεραρχία των εθνικών κανόνων.

##### 3) Κατίσχυση του κοινοτικού κανόνα (υπόθεση Simmenthal):

Ο κοινοτικός κανόνας είναι τέτοιας μορφής ώστε να φέρει τη δυνατότητα στο διάδικο να τον επικαλεστεί ενώπιον του δικαστηρίου (ακολούθως θα εξεταστεί και η αρχή της αμεσότητας).

α) τέλεια κατίσχυση: ο κανόνας έχει αμεσότητα (μπορεί να τον επικαλεστεί και ο πολίτης).

β) ατελής κατίσχυση (διεθνοφανής κατίσχυση): πχ. Κανόνες που απευθύνονται στη διοίκηση της χώρας με εντολή να προβεί η τελευταία σε κάποια πράξη που ωφελεί κάποιο πολίτη. Ο πολίτης βλάπτεται από την ολιγωρία της διοίκησης, αλλά στην περίπτωση αυτή δεν μπορεί να επικαλεστεί άμεσα τον κοινοτικό κανόνα (προβλέπεται άλλη διαδικασία). Ο κανόνας είναι η αμεσότητα και η ατελής κατίσχυση είναι η εξαίρεση.

#### Μορφές σύγκρουσης του κοινοτικού με τον εθνικό κανόνα:

1) άμεση σύγκρουση: ο κοινοτικός κανόνας να λέει: α και ο εθνικός να λέει: β.

2) έμμεση σύγκρουση: ο εθνικός κανόνας δε λέει κάτι που απαγορεύει το κοινοτικό δίκαιο αλλά εμποδίζει την εφαρμογή της αρχής της υπεροχής.

Υποκαταστατικός χαρακτήρας της κατίσχυσης: Όταν δεν είναι δυνατή η αποκατάσταση των πραγμάτων με βάση την αρχή της υπεροχής το δικαστήριο οφείλει να διατάξει αποζημίωση (υποχρέωση αποζημίωσης = υποκαταστατική υποχρέωση). Στις σχέσεις μεταξύ των ιδιωτών δεν υπάρχει πρόβλημα. Πρόβλημα ανακύπτει στις σχέσεις ιδιώτη-κράτους όπου τίθεται το ζήτημα της δημόσιας (αστικής) ευθύνης του κράτους. Η ρύθμιση αυτής διαφέρει από κράτος σε κράτος. Και ως προς αυτό το ζήτημα έχει διατυπωθεί νομολογία.

Τι γίνεται με τον εθνικό κανόνα σε περίπτωση σύγκρουσης του με τον κοινοτικό: 1) Μένει συνήθως ανενεργός (απολίθωμα), αφού ο δικαστής δεν έχει τη δυνατότητα να τον καταργήσει, επομένως τον αγνοεί (αυτό συμβαίνει όταν ο εθνικός κανόνας ήταν προγενέστερος).

2) Μένει ανυπόστατος (ανύπαρκτος) - αυτό συμβαίνει σε μεταγενέστερους εθνικούς κανόνες, όταν, δηλαδή, το κράτος επιδεικνύει κακή ομοσπονδιακή πίστη. Δεν θίγεται το κύρος του εθνικού κανόνα.

Τα παραπάνω ζητήματα της κατίσχυσης τίθενται στην υπόθεση Simmenthal.

Το κοινοτικό δίκαιο έρχεται να μετατρέψει τον εθνικό δικαστή σε οιονεί κοινοτικό όργανο που λειτουργεί ως τοποτηρητής για χάρη της κοινότητας και είναι σε θέση να κρίνει την εσωτερική έννομη τάξη, προκειμένου να επιβάλλει την κοινοτική ρύθμιση.

Περαιτέρω προβληματισμός γύρω από την αρχή της κατίσχυσης: Δυνατότητα του κράτους-μέλους να διαθέτει κάποια μορφή προσωρινής δικαστικής προστασίας (ο δικαστής πιθανολογεί τη βασιμότητα της αγωγής και προβαίνει σε παροχή προσωρινής δικαστικής προστασίας).

Το Κοινοτικό δίκαιο καθιέρωσε υποχρέωση των κρατών να έχουν έναν τέτοιο μηχανισμό

παροχής προσωρινής δικαστικής προστασίας.

Αποτελεσματικότητα της αρχής της υπεροχής στα κράτη μέλη:

Στην Ελλάδα δέχονται ότι η αρχή της υπεροχής έχει το έρεισμα της στο άρθρο 28 του Συντάγματος και όχι στην οικονομία της συνθήκης. Ως εκ τούτου κρίθηκε ότι δεν είναι αναγκαία αναθεώρηση του Συντάγματος (πρόκειται για μία μάλλον ιδιόμορφη εθνοκεντρική άποψη).

Στη Γερμανία (γερμανικό ομοσπονδιακό δικαστήριο): Ναι μεν ισχύει η αρχή της υπεροχής αλλά το γερμανικό ομοσπονδιακό δικαστήριο θα προβαίνει σε έναν έλεγχο της συνταγματικότητας του κοινοτικού κανόνα πριν επιτραπεί σε αυτόν να αναπτύξει πλήρη την υπεροχή του. Ο λόγος για αυτήν την άποψη έγκειται στον φόβο επαναφοράς σε παλαιά ναζιστικά μοντέλα ολοκληρωτικής νομοθεσίας, επιβαλλόμενα αυτή τη φορά από μία υπερεθνική εξουσία. Η σχετική θεωρητική διαμάχη διήρκεσε περίπου 2 δεκαετίες και τελικά λύθηκε με βάση την αρχή ότι ο κοινοτικός κανόνας θα σέβεται τις κοινές συνταγματικές αρχές των κρατών-μελών (ευρωπαϊκό κοινό δίκαιο / κυρίως στα ατομικά δικαιώματα).

Τις σχέσεις του διεθνούς δικαίου με το εθνικό δίκαιο διέπει η αρχή της πρωταρχίας.  
Τις σχέσεις του κοινοτικού δικαίου με το εθνικό δίκαιο τις διέπει η αρχή της υπεροχής.

Διεθνής κανόνας - Κοινοτικός κανόνας

Τι γίνεται στην εθνική έννομη τάξη, όταν ο κοινοτικός κανόνας έρχεται σε σύγκρουση με το διεθνή κανόνα;

Η αφετηρία του κοινοτικού κανόνα έχει το έρεισμά της σε μια ιδρυτική συνθήκη, έχει συνεπώς ως αφετηρία το διεθνές δίκαιο. Με την υπόθεση Costa κατά Enel έρχεται το κοινοτικό δίκαιο να αποκοπεί από το διεθνές, να απομονωθεί από αυτό, να αυτονομηθεί. Η κοινότητα σαν οντότητα αναπτύσσει δραστηριότητα και στο διεθνές πεδίο, έχει εξωτερική αρμοδιότητα. Η κοινότητα δέχεται τους κανόνες του διεθνούς δικαίου, αφού η κοινοτική έννομη τάξη είναι υποτελής της διεθνούς έννομης τάξης. Συγχρόνως «εμπλέκεται» στη διεθνή έννομη τάξη συνάπτοντας Συμβάσεις με τρίτες χώρες.

Α) Προβληματική της υποτέλειας του κοινοτικού στο διεθνές δίκαιο: Διακρίνουμε τους διεθνείς κανόνες σε αναγκαστικούς και σε εθιμικούς, οι οποίοι αποτελούν *ius dispositivum*. Η ενδοτικότητα πρέπει να διακρίνεται από την υποχρεωτικότητα: στο βαθμό που δεν έχει συνομολογηθεί τίποτα διαφορετικό ο κανόνας ενδοτικού δικαίου είναι υποχρεωτικός όχι όμως με την έννοια ότι είναι αναγκαστικός.  
Στο διεθνές δίκαιο ισχύουν δύο βασικές αρχές:

1) Αρχή *tu quoque* (αρχή της ανταπόδοσης, της αυτοδικίας)

2) Αρχή της αντίθετης πράξης (*actus contractus*): μια πράξη διεθνής μπορεί να αποτραπεί όταν οι ίδιοι οι αντισυμβαλλόμενοι εκδώσουν διαφορετική πράξη με διαφορετικό περιεχόμενο (πρόβλημα δημιουργείται όταν δεν είναι όλοι οι συμβαλλόμενοι οι ίδιοι). Στο κοινοτικό δίκαιο θα υπήρχε ο κίνδυνος από τη λειτουργία των διεθνών αυτών αρχών ως υπερκείμενων κανόνων. Εάν εφαρμοζόταν η αρχή της αυτοδικίας θα είχαμε διάλυση της κοινότητας (κάτι που εξετάστηκε στα πλαίσια της αρχής της αυτονομίας) από απορρόφηση διεθνούς αρχής. Εάν πάλι εφαρμοζόταν η αρχή της αντίθετης πράξης θα μπορούσε το οικοδόμημα ως προς ένα τμήμα του ή ως προς το σύνολό του να καταργηθεί. Για αυτό η κοινότητα έρχεται και λέει το αντίθετο (και εδώ λειτουργεί η ενδοτικότητα των διεθνών αυτών αρχών): Με την αρχή της αυτονομίας απαγορεύει την ισχύ των αρχών αυτών στα πλαίσια της κοινότητας διασφαλίζοντας έτσι την ύπαρξη της κοινότητας μέσα από τη λειτουργία της ενδοτικότητας των διεθνών εθιμικών κανόνων.

Περιπτώσεις κενών του κοινοτικού δικαίου:

Το κοινοτικό δίκαιο δεν ρυθμίζει το ζήτημα της αποχώρησης κράτους-μέλους από την κοινότητα. Μοιραία το κενό θα το καλύψει το διεθνές δίκαιο ως υποχρεωτικός κανόνας, ενδοτικός μεν, αλλά υποχρεωτικός.

Περίπτωση αναπαραγωγής αυτούσιου του διεθνούς κανόνα από το κοινοτικό δίκαιο:

Π.χ. δικαίωμα εξόδου από την χώρα με μια τυπική χορήγηση διαβατηρίου.

### Περίπτωση διεθνών συμβατικών κανόνων:

Οι διεθνείς συνθήκες διέπονται από μια βασική αρχή, την αρχή της σχετικότητας (μια συνθήκη η οποία έχει συναφθεί μεταξύ των ΗΠΑ και της Γαλλίας δεν μπορεί να δεσμεύσει την κοινοτική έννομη τάξη, γιατί είναι υπόθεση τρίτων).

Μπορεί να παρουσιαστούν οι εξής συμβατικές μορφές:

- 1) Κοινότητα με τρίτη χώρα
- 2) Κράτη-μέλη μεταξύ τους
- 3) Κράτος-μέλος με τρίτη χώρα

Όλες αυτές οι συμβατικές μορφές μπορεί είτε να προϋπάρχουν της κοινότητας (π.χ. BENELUX) είτε να συμβαδίζουν με αυτές.

Με αφετηρία το βασικό κανόνα ότι πρέπει να υπάρχει σύμβαση με την κοινότητα για να εφαρμοστεί έναντι αυτής και να ισχύσει στο πλαίσιο της δημόσιας διεθνούς δικαιοσύνης (αποκλείονται οι συμβάσεις μεταξύ τρίτων) τίθεται το ερώτημα: Οι όροι της αρχής της υπεροχής που αξιώνει η κοινότητα από το εθνικό δίκαιο μπορεί να ισχύσουν και έναντι της κοινότητας με υπεροχή του διεθνούς δικαίου;

Η κοινότητα μπορεί να είναι γνήσιο συμβαλλόμενο μέρος ή να υποκαθίσταται στα κράτη-μέλη σε διεθνείς οργανισμούς (GATT) - οιονεί συμβαλλόμενο μέρος ή κοινότητα.

Υπόθεση International Fruit Company - IFC (δεν υπάρχει στα ελληνικά, γιατί είναι προγενέστερη της προσχωρήσεως):

Η κοινότητα εξέδωσε έναν κανονισμό που αφορούσε στην εμπορία οπωροκηπευτικών και συγκεκριμένα μήλων επιβάλλοντας περιορισμούς: στην κοινότητα θα έμπαιναν κάποιοι ποσοτικοί περιορισμοί στην κυκλοφορία μήλων από τρίτες χώρες, επειδή υπήρχε υπερπληθώρα μήλων (ποσοστώσεις στην κυκλοφορία μήλων). Η IFC επιτέθηκε στον κανονισμό χαρακτηρίζοντας τον άκυρο, γιατί ήταν αντίθετος στην GATT, κατά την οποία απαγορεύονταν οι ποσοτικοί περιορισμοί. Η προσφυγή έγινε σε εθνικό δικαστήριο, το οποίο ζήτησε γνωμοδότηση (έκανε προδικαστική παραπομπή) από το ΔΕΚ θέτοντας το ερώτημα αν είναι ή όχι άκυρος ο κανονισμός. Το ΔΕΚ έθεσε 2 όρους για να λειτουργήσει η σχέση διεθνούς-κοινοτικού κανόνα (όροι για την πρωταρχία του διεθνούς έναντι του κοινοτικού κανόνα):

1) Αρχή της σχετικότητας: για να μπορέσει να έχει επίπτωση ο διεθνής κανόνας στον κοινοτικό θα πρέπει να δεσμεύει την κοινότητα είτε ως γνήσιο μέρος είτε ως οιονεί συμβαλλόμενο μέρος (με αυτόν τον τρόπο δεν υπολογίζονται οι συμβάσεις των κρατών-μελών μεταξύ τους ή των κρατών-μελών με τρίτες χώρες).

2) Ακόμη για να κατισχύσει του κοινοτικού ο διεθνής κανόνας πρέπει να έχει τέτοιον χαρακτήρα που να δημιουργεί δικαιώματα και υποχρεώσεις στους πολίτες των κρατών-μελών της κοινότητας, θα πρέπει να έχει ένα effect direct (ένα άμεσο αποτέλεσμα). Στο διεθνές δίκαιο κατά κανόνα οι διεθνείς κανόνες αφορούν μόνο τα κράτη και όχι τους πολίτες παρά μόνο κατ' εξαίρεση. Ενώ στο κοινοτικό δίκαιο ισχύει το αντίθετο (αρχή αμεσότητας του κοινοτικού κανόνα).

Δε γίνεται λόγος για υπεροχή αλλά για πρωταρχία (υπό όρους του διεθνούς κανόνα έναντι του κοινοτικού). Η κοινότητα αποδέχεται με μονιστικό τρόπο την αρχή της πρωταρχίας του διεθνούς κανόνα αλλά με κάποιες προϋποθέσεις, βασικότερη εκ των οποίων η αμεσότητα του διεθνούς κανόνα, για να μπορεί ο εθνικός δικαστής να ελέγξει τον κοινοτικό κανόνα σε σχέση με τον διεθνή και να αποδεχθεί την κατίσχυση του δευτέρου.

**B) Προβληματική της παρατακτικότητας της κοινότητας (των κρατών-μελών) με τρίτα κράτη (μέλη της διεθνούς κοινότητας) / Ποια θα είναι η ισχύς των συμβατικών κανόνων (κοινότητας-τρίτων) σε κοινοτικό επίπεδο:**

Σενάριο πρώτο: Προγενέστερες συνθήκες που τα κράτη-μέλη είχαν υπογράψει με τρίτα κράτη (πριν την προσχώρηση). Τι συμβαίνει όταν τα κράτη-μέλη δεσμεύονται από διεθνή κανόνα που αντίκειται στο κοινοτικό δίκαιο; Ποιος ο ρόλος της κοινότητας; Δεσμεύεται αυτή

από το διεθνή κανόνα; Το άρθρο 234 της συνθήκης της Ρώμης θέτει κάποιες βάσεις χωρίς να επιλύει το πρόβλημα στην ουσία του:

1) Η αρχή *acta sunt servanda* ισχύει.

2) Η ρήτρα του...

3) Θα καταβληθούν προσπάθειες να επιδειχτεί περίοδος ανοχής ως προς το κράτος-μέλος και να γίνουν διαπραγματεύσεις τρίτης χώρας με την κοινότητα για να επιλυθούν οι διαφορές. Στο άρθρο αυτό (234) δεν διευκρινίζεται, αν η κοινότητα δεσμεύεται από προγενέστερες υποχρεώσεις που ανέλαβε κράτος-μέλος. Το ΔΕΚ αποφάσισε ότι η κοινότητα θα βοηθήσει το κράτος-μέλος να ξεπεράσει τις διαφορές αλλά ότι ως κοινότητα δεν δεσμεύεται από αυτές τις προγενέστερες συμβάσεις, γιατί κάτι τέτοιο θα σήμαινε έλεγχο του κύρους και της ισχύς του παράγωγου δικαίου, των κοινοτικών πράξεων.

Σενάριο δεύτερο: Συμβάσεις μεταξύ κρατών-μελών της κοινότητας. Αν είναι προγενέστερες με διαφορετικό αντικείμενο, δεν ενδιαφέρουν. Αν είναι προγενέστερες με αντικείμενο την κοινότητα (BENELUX) τις απορροφά η κοινότητα. Αν είναι μεταγενέστερες με άσχετο με την κοινότητα δίκαιο, δεν ενδιαφέρουν. Αν είναι μεταγενέστερες με αντικείμενο την κοινότητα, δεν μπορεί να είναι αντίθετες με το κοινοτικό δίκαιο. Κάθε κράτος-μέλος έχει ευθύνη απέναντι στην κοινότητα. Για αυτό σε τέτοιες συμβάσεις υπάρχει ρήτρα συμβατότητας κατά την οποία αν υπάρξει διαφορά θα λυθεί υπέρ του κοινοτικού δικαίου. Με την τεχνική αυτή της ρήτρας της συμβατότητας μπορεί εκ των προτέρων να αποφευχθεί πρόβλημα σύγκρουσης.

Μηχανισμός αποφυγής συγκρούσεων που μπορεί να ανακύψουν μεταξύ του κοινοτικού δικαίου και διεθνούς σύμβασης, η οποία έχει υπογραφεί από την κοινότητα με τρίτη χώρα: Κατά το άρθρο 228: οποιοδήποτε όργανο ή κράτος-μέλος της κοινότητας μπορεί να ζητήσει τον έλεγχο της συμβατότητας της διεθνούς συνθήκης προκειμένου, αν υπάρχουν διαφορές, να επιλυθούν πριν από την υπογραφή της συνθήκης με περαιτέρω διαπραγματεύσεις της κοινότητας ή του κράτους-μέλους αυτής με την τρίτη χώρα.

#### Λειτουργία της κοινοτικής έννομης τάξης:

Καταστατικός χάρτης - Σύνταγμα της Κοινότητας (αφετηρία: ιδρυτικές συνθήκες ιδωμένες μέσα από τον διεθνή οργανισμό).

Μια έννομη τάξη περιέχει κανόνες δομής (δεν ορίζουν τηρητέα συμπεριφορά αλλά ορίζουν τον αρμόδιο να ορίσει τηρητέα συμπεριφορά) και κανόνες συμπεριφοράς (ορίζουν τι πρέπει να πράξουν τα υποκείμενα μιας έννομης τάξης).

Μια έννομη τάξη αποτελούμενη μόνο από κανόνες συμπεριφοράς δεν έχει την υποδομή (κανόνες δομής) για να διασφαλιστεί η συμπεριφορά. Από την άλλη, μια έννομη τάξη με κανόνες μόνο δομής οδηγεί σε αυθαιρεσία των αρμοδίων να ορίζουν την συμπεριφορά όπως αυτοί θέλουν.

Η συνθήκη της Ρώμης, η οποία αποτελεί τον καταστατικό χάρτη της Κοινότητας, αποτελείται από κανόνες δομής κατά το 20%. Η εξουσία διανέμεται σε ένα πρώτο βαθμό μεταξύ της Κοινότητας και των κρατών-μελών και σε ένα δεύτερο βαθμό ανάμεσα στα όργανα της Κοινότητας (αρμοδιότητα των οργάνων). Η εξουσία των οργάνων είναι πάρα πολύ μεγάλη γιατί δεν υπάρχουν πολλοί κανόνες συμπεριφοράς. Τα όργανα μπορούν να ρυθμίσουν την οικονομία βάσει κριτηρίων σκοπιμότητας (και όχι νομιμότητας) κατά το δοκούν με μεγάλη διακριτική ευχέρεια. Οι ιδρυτικές συνθήκες μοιράζουν αρμοδιότητες και οι κανόνες συμπεριφοράς είναι πάρα πολύ γενικοί και αφηρημένοι. Για αυτό γίνεται λόγος για υποβάθμιση της εσωτερικής έννομης τάξης των κρατών-μελών. Για να αντιληφθεί κανείς πως λειτουργεί η κοινοτική έννομη τάξη πρέπει να εξετάσει 2 παραμέτρους:

- Την ανάπτυξη των κανόνων δομής σύμφωνα με κανόνες εξουσιοδότησης

- Την ανάπτυξη των κανόνων συμπεριφοράς με βάση τη λογική, μέσα από την εξειδίκευση (στα πλαίσια του γενικού κανόνα εξειδικεύονται οι γενικές ρυθμίσεις / τα πλαίσια του γενικού κανόνα αποτελούν το περιθώριο, τα όρια διακριτικής ευχέρειας των οργάνων. Οι κανόνες συμπεριφοράς προσδιορίζονται από κανονισμούς, αποφάσεις κ.ο.κ. Υπάρχει στα πλαίσια της κοινότητας ένας μεγάλος αγώνας νομιμότητας.)

Ποιοι κανόνες καθορίζουν την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ των κρατών-μελών και της κοινότητας (αναθεώρηση της συνθήκης της Ρώμης από αυτή του Μάαστριχ):

Το άρθρο 3B περιλαμβάνει τρεις βασικούς κανόνες:

1) Παράγραφος α: «Η κοινότητα δρα μέσα στα όρια των αρμοδιοτήτων που της αναθέτει και

των στόχων που της ορίζει η παρούσα συνθήκη». Από τα προηγούμενα προκύπτει πως ό,τι δεν παραχωρήθηκε στην Κοινότητα ρητά θεωρείται καταρχήν ότι κατά τεκμήριο ανήκει στο κράτος. Η κοινότητα λειτουργεί αυστηρά με την λογική παραχωρημένες-παρακρατημένες αρμοδιότητες. Ό,τι η κοινότητα πράττει έξω από τα όρια των αρμοδιοτήτων της είναι άκυρο.

Το πώς γίνεται η κατανομή είναι ζητούμενο με νομικό και όχι πολιτικό χαρακτήρα. Υπάρχουν συγκεκριμένοι κανόνες κατανομής που προκύπτουν από την οικονομία της συνθήκης στο σύνολό της και δεν περιλαμβάνονται σε συγκεκριμένες διατάξεις. Υπάρχει ολόκληρη μεθοδολογία διατάξεων που αποτυπώνουν τους κανόνες αυτούς. Κατά βάση αναζητείται ο τρόπος της παραχώρησης, οι κανόνες για το πως ασκείται η κατανομή της αρμοδιότητας.

2) Παράγραφος β: «Στους τομείς που δεν υπάγονται στην αποκλειστική της αρμοδιότητα, η Κοινότητα δρα σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, μόνο εάν και στο βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης είναι αδύνατον να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη-μέλη και δύναται συνεπώς, λόγω των διαστάσεων ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης να επιτευχθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο». Η αρχή της επικουρικότητας αναφέρεται στις περιπτώσεις που έχουμε συντρέχουσα αρμοδιότητα και όχι αποκλειστική αρμοδιότητα. Κάποιος θα πρέπει να έχει κυρίως την αρμοδιότητα και ο άλλος κατά τρόπο επικουρικό. Την κύρια αρμοδιότητα επί συντρέχουσας αρμοδιότητας έχει κατά κανόνα το κράτος-μέλος. Υπάρχει αγώνας απόδειξης, υπό την έννοια ότι το κοινοτικό όργανο πρέπει να αποδείξει ότι θα μπορέσει να ρυθμίσει το ζήτημα καλύτερα, να αποδείξει ότι έχει καλύτερη εποπτεία της κατάστασης. Η κοινότητα δεν μπορεί να παρεμβαίνει όποτε θέλει, πρέπει να παράσχει κάποια απόδειξη.

Η δεύτερη πτυχή της αρχής της επικουρικότητας έγκειται στο ότι υπάρχει ένας πολιτικός κανόνας, ο οποίος λέει ότι ούτε το κράτος-μέλος ούτε η κοινότητα είναι μάλλον ο καλύτερος ρυθμιστής. Μπορούμε, λοιπόν, να δούμε την αρχή αυτή ως ανταγωνισμό εξουσιών (εσωτερικής/εθνικής και κοινοτικής) και αυτό θα αποτελεί την οριζόντια θεώρηση.

Μπορούμε ακόμα να τη δούμε από τη σκοπιά ότι καλύτερη ρύθμιση είναι η μη ρύθμιση με αφετηρία την αρχή της ελευθερίας του ανταγωνισμού και της οικονομικής ανάπτυξης και αυτό θα αποτελεί την φυγόκεντρη θεώρηση.

Υπάρχουν δυνάμεις που χρησιμοποιούν την αρχή της επικουρικότητας για να ενισχύσουν, να φέρουν και πάλι στο προσκήνιο τον παράγοντα της περιφέρειας. Καλύτερη ρύθμιση, συνεπώς, σύμφωνα με αυτές τις δυνάμεις δεν είναι ούτε η επιβαλλόμενη από το κράτος ούτε η επιβαλλόμενη από την Κοινότητα, αλλά μια ρύθμιση που δίνει λύση πιο κοντά στα συμφέροντα του πολίτη (λύση από την περιφέρεια, από την τοπική αυτοδιοίκηση).

Ανάλογα με τις επικρατούσες δυνάμεις μπορεί η αρχή της επικουρικότητας να ερμηνευτεί με διάφορους τρόπους. Μπορεί και να δίνεται πλήρης ελευθερία στον πολίτη.

3) Παράγραφος γ: «Η δράση της Κοινότητας δεν υπερβαίνει τα αναγκαία όρια για την επίτευξη των στόχων της παρούσας συνθήκης». Η αρχή της αναλογικότητας αναφέρεται στις αποκλειστικές αρμοδιότητες της Κοινότητας θέτοντας κάποιο φραγμό μέσω της θεώρησης ότι η αποκλειστική αρμοδιότητα είναι θεμιτή στο βαθμό που αυτή είναι αναγκαία και αυτό καλείται να το αποδείξει το κοινοτικό όργανο. Πολιτικός έλεγχος με βάση την αρχή της αναλογικότητας.

**Άρθρο 235:** «Αν ενέργεια της Κοινότητας θεωρείται αναγκαία για την πραγματοποίηση ενός από τους στόχους της στο πλαίσιο της λειτουργίας της κοινής αγοράς και δεν προβλέπονται από την παρούσα συνθήκη οι προς το σκοπό αυτό απαιτούμενες εξουσίες, το Συμβούλιο προτάσσει της Επιτροπής και κατόπιν διαβουλεύσεων με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, θεσπίζει ομοφώνως τις κατάλληλες διατάξεις». Το άρθρο αυτό αποτελεί την θεσμική δυνατότητα να ενεργοποιηθεί η κοινοτική εξουσία για πράγματα τα οποία είναι στα πλαίσια της συνθήκης παραχώρησης αλλά για τα οποία δεν προβλέπεται τίποτε το ειδικότερο. Το άρθρο αυτό χρησιμοποιήθηκε για παράδειγμα στον τομέα του περιβάλλοντος και της αντιμετώπισης της φτώχειας ως **αποθεματική κοινοτική αρμοδιότητα**. Βέβαια, σε όλες αυτές τις περιπτώσεις ισχύει ο κανόνας της ομοφωνίας.

Ζητήματα από την κατανομή αρμοδιότητας: Όσο και αν είναι ακριβής η οροθετική γραμμή υπάρχουν θέματα κοντά στα όρια, στις παρυφές της οροθετικής γραμμής.

Κατά τη νομολογία του ΔΕΚ το κράτος πρέπει να ασκεί την παρακρατημένη αρμοδιότητα κατά τρόπο ώστε να μην παρεμποδίζει την παραχωρημένη αρμοδιότητα.

Η αρμοδιότητα κατανέμεται μεταξύ κοινότητας και κράτους-μέλους όχι με την μορφή



γενικών θεματικών αντικειμένων. Μπορεί η Κοινότητα να έχει αρμοδιότητα να ρυθμίζει κάτι μέσα στα πλαίσια του θεματικού πλαισίου αλλά να μην έχει παράλληλα κυρωτική αρμοδιότητα. Ρύθμιση, εκτέλεση, κύρωση - αυτά τα τρία στάδια μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενο διαφορετικής αρμοδιότητας. Για παράδειγμα στην Επιτροπή το κράτος είναι αμέτοχο αλλά συμμετέχει στο Συμβούλιο. Η διαφορά αυτής της αρμοδιότητας του κράτους από την παρακρατημένη αρμοδιότητα έγκειται στο ότι την ασκεί την αρμοδιότητά του συλλογικά με τα άλλα κράτη στο Συμβούλιο. Υπάρχει μια αλληλεγγύη, ένα κράτος-μέλος μέσα στο Συμβούλιο δεν μπορεί να προασπίσει το αποκλειστικό του συμφέρον (άλλο το συλλογικό, άλλο το ατομικό συμφέρον). Τα κράτη στο Συμβούλιο δεν έχουν εξατομικευμένα συμφέροντα αλλά υπερισχύει το συλλογικό συμφέρον.

#### Παραγωγή κοινοτικού κανόνα:

Οι πηγές του Κοινοτικού δικαίου προσδιορίζονται από κάποιες κατηγοριοποιήσεις που γίνονται στους κανόνες. Κατηγορίες κανόνων:

- 1) **Πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο:** είναι το δίκαιο που προκύπτει από τη συντακτική βούληση των κρατών-μελών (συνταγματικό δίκαιο) και περιλαμβάνει όλες τις ιδρυτικές συνθήκες και τις τροποποιήσεις τους (π.χ. σενάριο αποχώρησης Γροιλανδίας).
- 2) **Παράγωγο κοινοτικό δίκαιο:** αντιστοιχεί με το εσωτερικό δίκαιο του διεθνούς οργανισμού και αποτελείται από πράξεις κατά κανόνα μονομερείς που εκδίδουν τα όργανα του διεθνούς οργανισμού της Κοινότητας.
- 3) **Εξωτερικό κοινοτικό δίκαιο:** όλες οι συμβάσεις που συνάπτει η Κοινότητα ιδίω ονόματι ή ως οιονεί αντισυμβαλλόμενος με τρίτα κράτη.
- 4) **Παραπληρωματικό κοινοτικό δίκαιο:** συμβάσεις που συνάπτονται από κράτη-μέλη αποκλειστικά (δεν συμμετέχει η κοινότητα αλλά έχει στηρίξει την σχετική κίνηση) σε θέματα που ανάγονται στην κοινοτική αρμοδιότητα.

#### Η ιεράρχηση των παραπάνω κατηγοριών είναι η εξής:

- 1) πρωτογενές
- 2) εξωτερικό
- 3) παράγωγο
- 4) παραπληρωματικό

Σε περίπτωση σύγκρουσης επικρατεί ο ιεραρχικά ανώτερος κανόνας. Η ιεραρχία αυτή εξυπηρετεί σε περιπτώσεις σύγκρουσης.

#### Τύποι κανόνων:

- A) ηθικοπολιτικοί κανόνες (soft law)
- B) επιτακτικοί κανόνες (hard law)

Η επιταγή δεν είναι πάντοτε δυνατή σε μια υπερεθνική έννομη τάξη χωρίς κατασταλτική δύναμη. Στον χώρο της οικονομίας δεν μπορεί να επιτάσσει κανείς συμπεριφορές (κάτι τέτοιο αντίκειται στην οικονομική ελευθερία), πρέπει να πείσεις. Στο κοινοτικό δίκαιο υπάρχει λοιπόν διαφορετική αναλογία μεταξύ των κανόνων που επιτάσσουν και εκείνων που παρακελεύουν (είναι περίπου 50-50) από την ηθική έννομη τάξη (όπου οι επιτακτικοί κανόνες αποτελούν το 90% περίπου).

Οι ηθικοπολιτικοί κανόνες (soft law) δεν αποτελούν ακριβώς δίκαιο αλλά συνεπάγονται κάποιες νομικές δεσμεύσεις:

- α) αυτός που λέει κάτι (προβαίνει στην παραγωγή αυτών των μη δεσμευτικών πράξεων) δεσμεύεται από αυτό που είπε
- β) υπάρχει και κάποια νομιμοποίηση (να είναι η πράξη σύμφωνη με κάποιες πολιτικές αρχές και να γίνεται δεκτή από αυτόν στον οποίο απευθύνεται), θεμιτότητα. Έχουν συνεπώς κάποια σημασία οι ηθικοπολιτικοί κανόνες, γιατί νομιμοποιούν τη ρύθμιση δίνοντας τη δυνατότητα στα διάφορα όργανα να προβούν στη θέσπιση δικαίου.

Τόσο οι ηθικοπολιτικοί κανόνες όσο και οι επιτακτικοί διατυπώνουν μια προτροπή. Οι επιτακτικοί περιλαμβάνουν μια αρνητική κύρωση. Οι ηθικοπολιτικοί περιλαμβάνουν μια θετική κύρωση (επιβράβευση) αφού προσπαθούν να πείσουν. Η θετική αυτή κύρωση μπορεί να είναι κάποιο χρηματικό βραβείο (prize), κάποιο οικονομικό όφελος κ.ο.κ. Στην

οικονομία, οι συμπεριφορές εκμαιεύονται δια της πειθούς. Η υπερεθνική διακυβέρνηση δεν μπορεί να αντιμετωπίζει κυρίαρχα κράτη ως απλούς διοικούμενους, πρέπει να χρησιμοποιεί πολιτική πειθούς.

#### Γραπτές και άγραφες πηγές του κοινοτικού δικαίου:

**Άγραφες πηγές** (από την πηγή του δικαίου και από την περιοχή της οικονομικής επιστήμης):

-έθιμο

-γενικές αρχές

Ως προς τις γενικές αρχές υπάρχει ένα πρόβλημα από το γεγονός ότι προέρχονται από πολλές διαφορετικές έννομες τάξεις. Υπάρχουν γενικές αρχές από το οικονομικό δίκαιο αλλά και από το ίδιο το κοινοτικό δίκαιο καθώς και από τα εθνικά δίκαια των κρατών-μελών (όπου όταν υπάρχει ένα κενό δεν ανατρέχεις βέβαια στην κατώτερη έννομη τάξη εκτός αν υπάρχει κάποιος κοινοτικός κανόνας μέσα από το ευρωπαϊκό κοινοδίκαιο που να νομιμοποιεί τέτοια ενέργεια: να αντλήσει δηλαδή το κοινοτικό δίκαιο κανόνες από το εθνικό δίκαιο στο βαθμό που υπάρχουν κοινοί κανόνες, κοινές συνταγματικές αρχές) αλλά και από το διεθνές δίκαιο (με την επιφύλαξη ότι εφόσον αυτές είναι ενδοτικού δικαίου, δεν έχουν αναιρεθεί από το κοινοτικό δίκαιο - π.χ. μια διεθνής αρχή που ισχύει και στα πλαίσια του κοινοτικού δικαίου είναι η αρχή: *acta sunt servanda*).

Ως προς το έθιμο υπάρχει διάσταση στη θεωρία για το κατά πόσο μπορεί να υπάρξει αυτό ως πηγή του κοινοτικού δικαίου. Κατά την κρατούσα μάλλον άποψη αποκρούεται το έθιμο ως πηγή του κοινοτικού δικαίου. Σημασία έχει το έθιμο μόνο όταν είναι *contra legem* και όχι όταν είναι *propter legem*. Το ΔΕΚ εξάλλου έχει ξεκαθαρίσει ότι *contra legem* δεν μπορεί να υπερισχύσει καμία πρακτική. Το κοινοτικό δίκαιο δεν αφήνει περιθώρια για την δημιουργία εθίμου.

#### Γραπτές πηγές - Ιεράρχηση:

**-Πρωτογενές δίκαιο:** Εμφανίζει πολυμορφία που δημιουργεί κάποια προβλήματα. Μία προβληματική αναφέρεται στο κατά πόσο μπορεί να εφαρμοστεί αναλογία μεταξύ τους (μπορεί να αντλήσει η μία από την άλλη για την πλήρωση των κενών;). Μια άλλη προβληματική αναφέρεται στην ποιότητα των κανόνων (οι προοιμιακοί κανόνες έχουν δεσμευτικότητα; το ΔΕΚ αποφάνθηκε πως ναι / τα πρωτόκολλα & οι δηλώσεις έχουν ηθικοπολιτικό χαρακτήρα (*soft law*), έχουν συνεπώς ή μήπως όχι κάποια δεσμευτικότητα;)

**-Εξωτερικό δίκαιο:** Η ιεράρχηση μεταξύ πρωτογενούς και εξωτερικού δικαίου έχει σημασία, αν η κοινότητα συνάψει μία διεθνή συνθήκη που έρχεται σε σύγκρουση με μία ιδρυτική συνθήκη. Ανακύπτει σύγκρουση που δύναται να λυθεί προς 2 κατευθύνσεις: α) να αναθεωρηθεί η ιδρυτική συνθήκη ή β) να τροποποιηθεί η διεθνής συνθήκη. Αλλιώς τα κράτη-μέλη οφείλουν να ακολουθούν την ιδρυτική συνθήκη και συνεπώς θα δημιουργηθεί διεθνής ευθύνη της κοινότητας. Διακρίνουμε ανάμεσα σε πρωτογενές εξωτερικό δίκαιο και παράγωγο εξωτερικό δίκαιο. Εξωτερικό δίκαιο είναι και αυτό που παράγει η Κοινότητα βάσει της διεθνούς συνθήκης που αυτή έχει συνάψει. Τίθεται το ερώτημα: Δεσμεύεται η Κοινότητα από το παράγωγο δίκαιο που παράγει ο διεθνής οργανισμός, στον οποίο μετέχει;

**-Παράγωγο δίκαιο:** Εσωτερικό δίκαιο του διεθνούς οργανισμού (σύνολο των αυταρχικών-μονομερών πράξεων των οργάνων του οργανισμού). Μεγάλο τμήμα του παράγωγου δικαίου έχει θεσμικό χαρακτήρα, ενώ το υπόλοιπο αποτελεί εφήμερο δίκαιο. Οι μονομερείς πράξεις είναι: οι κανονισμοί, οι οδηγίες, οι συστάσεις, οι γνώμες και οι αποφάσεις. Οι κανονισμοί αποτελούν το αντίστοιχο του νόμου (απρόσωπες, γενικές, υποχρεωτικές ως προς όλα τους τα σημεία ρυθμίσεις με αμεσότητα). Οι οδηγίες αποτελούν υποχρεωτικές πράξεις αλλά προσδιορίζουν μόνο τους στόχους και όχι τα μέσα επίτευξης αυτών. Αποτελούν το αντίστοιχο του πλαισίου-νόμου και έχουν ανάγκη καθετοποίησης (μετεγγραφής για να φτάσουν μέχρι τον ιδιώτη) και θετικοποίησης (να αποκτήσουν ειδικό περιεχόμενο). Οι συστάσεις και οι γνώμες δεν είναι υποχρεωτικές, αποτελούν προτρεπτικούς κανόνες (*soft law*). Η ιεράρχηση των μονομερών πράξεων είναι συνυφασμένη με το περιεχόμενο των κανόνων αυτών. Γενικός κανονισμός (Βασικός κανονισμός) / Ειδικός κανονισμός (κανονισμός εφαρμογής ή εφαρμοστικός). Η δυναμική πλευρά του κανόνα είναι η κατανομή αρμοδιοτήτων, ενώ η στατική πλευρά του κανόνα αφορά στο περιεχόμενο του. Βάσει της ιεράρχησης γίνεται και ο έλεγχος της νομιμότητας. Πρέπει να υπάρχει νομιμότητα τόσο ως προς την κατανομή των αρμοδιοτήτων (κατά πόσο ακολουθήθηκαν οι νομικές διαδικασίες, αν λειτούργησε σωστά η εξουσιοδότηση) - δυναμική πτυχή του ελέγχου - όσο και στο κατά πόσο ο ειδικός κανονισμός βρίσκεται στο εύρος που ορίζει ο γενικός από πλευράς

περιεχομένου - στατική πτυχή του ελέγχου.

-Παραπληρωματικό δίκαιο: 1) Συμφωνίες μεταξύ κρατών-μελών (για θέματα που ανάγονται στην κοινοτική αρμοδιότητα) εναρμονιστικές του δικαίου των κρατών-μελών. Η εναρμόνιση αυτή πρέπει να είναι σύμφωνη και με το παράγωγο και το εξωτερικό και το πρωτογενές δίκαιο (οποιαδήποτε σύγκρουση λύεται υπέρ των ιεραρχικά ανώτερων πηγών). Για αυτό και οι περισσότερες από αυτές τις συμβάσεις περιέχουν ρήτρα συμβατότητας.

2) Αποφάσεις των κρατών-μελών συνελθόντων εντός του Συμβουλίου (διεθνείς συμφωνίες με έντονο κοινοτικό χαρακτήρα). Ενώ το Συμβούλιο συνεδριάζει ως κοινοτικό όργανο, για θέματα που δεν περιλαμβάνεται ευθέως στην κοινοτική αρμοδιότητα αποφασίζουν τα κράτη-μέλη όχι ως μέλη του Συμβουλίου αλλά ως αυτόνομα κράτη-μέλη στα πλαίσια του Συμβουλίου - εκτός του κοινοτικού οργανισμού αλλά στα πλαίσιά του. Ούτε οι αποφάσεις αυτές μπορούν να συγκρούονται με το ιεραρχικά ανώτερο δίκαιο της Κοινότητας.

Οικονομία-Οικονομική πολιτική: Όλες οι ιδρυτικές συνθήκες έχουν τη μορφή ενός μάλλον οικονομικού συντάγματος. Οικονομικές αρχές, οι οποίες πριν από τη συνθήκη του Μάαστριχ απλώς ετεκμαίροντο τώρα καθορίζονται ρητώς. Η οικονομική ενοποίηση λαμβάνει χώρα σταδιακά (σταδιακή οικονομική ολοκλήρωση):

1) Πρώτη μορφή ενοποίησης αποτελεί η καθιέρωση ελεύθερης ζώνης συναλλαγών (όχι δασμοί).

2) Το επόμενο στάδιο αποτελεί η καθιέρωση δασμών έναντι των τρίτων, η καθιέρωση δηλαδή εξωτερικών οικονομικών συνόρων (τελωνειακή ένωση). Επίσης η θέσπιση της ελευθερίας εγκατάστασης και κυκλοφορίας κ.ο.κ.

3) Το τρίτο στάδιο αποτελεί η καθιέρωση μιας κοινής εσωτερικής αγοράς [δεν κυκλοφορούν μόνο ελεύθερα οι διοικούμενοι, τα προϊόντα κ.ο.κ. αλλά αίρονται και όλα τα έμμεσα εμπόδια (όπως ο Φ.Π.Α., προσδιορισμοί προδιαγραφών προϊόντων) προκειμένου να ληφθεί αβίαστα απόφαση επιχειρηματικής εγκατάστασης σε μια χώρα-μέλος (πρέπει να υπάρχει η ουδετερότητα για να ληφθεί σωστά η οικονομική απόφαση)].

4) Σε ένα τέταρτο στάδιο πρέπει να ελεγχθούν οι εξής παράγοντες: α) ότι όλοι ακολουθούν το ίδιο οικονομικό μοντέλο, την ίδια δημοσιονομική πολιτική και β) ότι όλοι έχουν το ίδιο νόμισμα.

Για να λειτουργήσει η οικονομική ολοκλήρωση χρειάζεται και κάποιους κανόνες, κάποιες αρχές. Το οικονομικό πρότυπο είναι ενιαίο και ρυθμίζεται από το άρθρο 102 Α της συνθήκης του Μάαστριχ. Το πρότυπο αυτό της οικονομικής πολιτικής είναι υποχρεωτικό και για την κοινότητα και για τα κράτη-μέλη.

Οι κοινοτικοί κανόνες έρχονται να προσδιορίσουν το οικονομικό πρότυπο που καθορίζεται από τις ιδρυτικές συνθήκες. Στην κοινοτική σύλληψη της οικονομίας αποκλείονται τα κρατικά ή μη μονοπώλια. Υπάρχουν μόνο τα λεγόμενα αποκλειστικά δικαιώματα με την έννοια ότι υπάρχουν κάποια προνόμια βασισμένα σε εγγυήσεις που παράσχουν τα κράτη - προνομιακή μεταχείριση του φορέα, γιατί έχει αναλάβει την υποχρέωση να παράσχει υπηρεσίες χωρίς άμεση επιδίωξη κέρδους (exclusive rights).

Οι βασικές ελευθερίες που απορρέουν από το οικονομικό πρότυπο της κοινότητας είναι οι εξής:

1) Αρχή της ισότητας: δεν πρέπει να γίνονται διαφορετικές μεταχειρίσεις, όλοι οι οικονομικοί φορείς πρέπει να αντιμετωπίζονται ισότιμα (απάλειψη κάθε διάκρισης).

2) Αρχή της επιχειρηματικής ελευθερίας

Σε αυτές τις αρχές στηρίζονται ειδικότερα δικαιώματα:

A) δικαίωμα εγκαταστάσεως

B) δικαίωμα κυκλοφορίας

Γ) δικαίωμα παροχής υπηρεσιών κ.ο.κ.

Πρέπει ωστόσο να υπάρχει κάποια εποπτεία και να μην αφήνονται οι κανόνες να λειτουργούν αυτόματα. Εποπτεία τόσο από την πλευρά της κοινότητας όσο και από την πλευρά των κρατών-μελών που επιτυγχάνεται με τον καταμερισμό των αρμοδιοτήτων. Επιτελείται έτσι ένας διττός στόχος: α) μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας της οικονομίας και β) εισαγωγή του κοινωνικού παράγοντα (ακολουθείται **καπιταλισμός γερμανικού τύπου**, δηλαδή, αγορά κοινωνικής οικονομίας - ασκείται και εποπτεία, και υπάρχει έντονος κοινωνικός χαρακτήρας στο πεδίο της προστασίας του περιβάλλοντος, των

συνταξιούχων, των καταναλωτών κ.ο.κ. / δεν ακολουθείται καπιταλισμός αμερικάνικου τύπου).

Μετά τη συνθήκη του Μάαστριχ υπάρχει διάθεση της κοινότητας να αποκτήσει κοινωνικό χαρακτήρα.

Παραγωγή του κοινοτικού κανόνα: Το σύστημα της παραγωγής (εξουσιοδότηση εξειδίκευση θυμίζει έντονα την κρατική εξουσία.

Ο κοινοτικός κανόνας ξεκινάει ως προς τις βασικές του εξειδικεύσεις στα πλαίσια του κοινοτικού δικαίου με εξουσιοδότηση των κοινοτικών οργάνων, αλλά σπάνια ολοκληρώνεται στα πλαίσια κοινότητας (συνήθως η σκυτάλη παραδίδεται στα κράτη-μέλη, η εξειδίκευση περνά στα κράτη-μέλη). Δεν πρόκειται, ωστόσο, για εθνικό δίκαιο αλλά για κοινοτικό δίκαιο. Υπάρχει η έννοια της ευελιξίας. Οι ρυθμίσεις μπορεί να είναι κοινές ως προς τον πυρήνα τους αλλά τα κράτη-μέλη (στα πλαίσια πάντα της κοινοτικής ρύθμισης) εξειδικεύουν τον κανόνα όπως ταιριάζει στο εθνικό τους δίκαιο. Αυτό ονομάζεται προσαγωγικό δίκαιο.

Η απαρίθμηση στο άρθρο 189 της συνθήκης της Ρώμης είναι ενδεικτική (κανονισμός, οδηγία, απόφαση, γνώμη, σύσταση).

Ο κανονισμός είναι «νόμος» που εκδίδεται σε περιοχές όπου η αρμοδιότητα της κοινότητας είναι αποκλειστική (π.χ. γεωργία, εμπόριο κ.ο.κ.). Δημοσιεύεται στην Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (αρχή της δημοσιότητας και μετά από 8 ημέρες ισχύει άμεσα στα κράτη-μέλη. Ο κανονισμός αναπτύσσει άμεσα ισχύ και συνεπώς δε χρειάζεται αναδημοσίευση στο κράτος-μέλος (απόλυτα μονιστικό είναι το κλίμα που επικρατεί στην κοινότητα). Η οδηγία (directive) είναι και αυτή «νόμος» ( μάλλον «πλαίσιο νόμου»). Αφήνει στα κράτη-μέλη να προσδιορίσουν τα μέσα επίτευξης των στόχων που αυτή θέτει. Η οδηγία είναι υποχρεωτική. Το κράτος θα μετεγγράψει την οδηγία (θετικοποίηση - εξειδίκευση) και ο ιδιώτης μπορεί να επικαλεστεί τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτήν (καθετοποίηση). Η οδηγία πρέπει να είναι έτσι εξειδικευμένη ώστε να είναι δυνατό το παραπάνω στο διοικούμενο. Το κράτος ελέγχεται ως προς την ορθότητα της μετεγγραφής. Η απόφαση είναι και αυτή απόλυτα υποχρεωτική ως προς όλα τα σημεία της. Είναι εξειδικευμένη ρύθμιση με προσδιορισμένο αποδέκτη.

Η γνώμη και η σύσταση δεν υποχρεώνουν τον αποδέκτη - κανόνες προτρεπτικού χαρακτήρα (soft law). Η παραβίασή τους δεν επιφέρει κύρωση, αντίθετα η τήρησή τους αποφέρει θετικά αποτελέσματα (π.χ. prim).

Αρχές που διέπουν τον κοινοτικό κανόνα (κανονισμούς, οδηγίες, αποφάσεις κα)

-Αμεσότητα: έχει σχέση με την δικαιοπαραγωγική αλυσίδα

-Θεσμική και Δικονομική Αυτονομία του κράτους-μέλους: η κοινότητα δεν μπορεί να θίξει την θεσμική δομή του κράτους (δεν μπορεί να ορίσει π.χ. ότι ένα θέμα θα το αναλάβει το Κοινοβούλιο και όχι η διοίκηση του κράτους, γιατί αυτό θα καθορίσει το εθνικό δίκαιο). Το κράτος είναι αυτό που θα καθορίσει πώς θα περάσει η νομοθετική παραγωγή της κοινότητας από τα κρατικά κανάλια (θεσμική αυτονομία). Ο εθνικός δικαστής αποτελεί τον κοινό δικαστή της Κοινότητας. Το πώς θα εφαρμοστεί ο κοινοτικός κανόνας από το εθνικό δικαστήριο θα γίνει με βάση του εθνικούς δικονομικούς κανόνες (οι δικονομικές διαδικασίες καθορίζονται από το εθνικό δίκαιο). Υπάρχουν, βέβαια, και κάποια όρια για να μην υπάρχει αυθαιρεσία από τα κράτη-μέλη (π.χ. σε μία χώρα να αργεί ο κοινοτικός πολίτης για χρόνια να βρει το δικό του).

Αμεσότητα: Ως προς την αμεσότητα μπορεί να παρατηρηθεί ότι αυτή αποτελεί προϊόν του διεθνούς δικαίου που κοινοτικοποιήθηκε με μεγάλες αλλοιώσεις. Γενικώς ο θεσμός αυτός είναι το δικαίωμα για κάθε πρόσωπο να ζητήσει από το δικαστή να εφαρμόσει τον κοινοτικό κανόνα που επικαλείται και αντιστοίχως η υποχρέωση του δικαστή προς εφαρμογή.

Ο θεσμός υπάρχει στο διεθνές δίκαιο (αυτοδύναμες, αυτοεκτελέσιμες διατάξεις των διεθνών συνθηκών - self executing). Τα άτομα, οι ιδιώτες δεν είναι υποκείμενα του διεθνούς δικαίου. Στο διεθνές δίκαιο δόθηκε μια λύση ως προς αυτό με τρόπο «δικαστικό», δόθηκαν 2 εκδοχές της αυτοδυναμίας:

A) 1829 ( στις Η.Π.Α.) κατά τον αμερικάνο δικαστή: «Το Σύνταγμα μας δηλώνει ότι μια συνθήκη αποτελεί law of the land. Ως εκ τούτου θα πρέπει να μπορεί να λειτουργήσει χωρίς τη βοήθεια οιασδήποτε νομοθετικής διάταξης. Όταν όμως η συνθήκη αφορά σύμβαση με συνάλλαγμα, αυτή απευθύνεται μόνο στην πολιτική ηγεσία και για να μπορεί να την εφαρμόσει ο δικαστής, πρέπει να έχει πρώτα μεσολαβήσει η νομοθετική εξουσία.»

Β) 1928 κατά το Διαρκές Δικαστήριο Διεθνούς Δικαιοσύνης (σε γνωμοδότηση): «Υπάρχει καθιερωμένη αρχή του διεθνούς δικαίου ότι μια συνθήκη δεν μπορεί να δημιουργήσει δικαιώματα και υποχρεώσεις για τους ιδιώτες. Μπορεί ωστόσο να προκύπτει κάτι τέτοιο από το αντικείμενο της σύμβασης και τη σαφή πρόθεση των μερών.»

Τα κράτη δεν εφήρμοζαν την αμεσότητα μόνο με την εκδοχή του ΔΔΔΔ αλλά και με την αμερικάνικη εκδοχή περί self operating αυτοδυναμίας. Έτσι, σιγά σιγά κάθε κράτος έφτιαχνε και εφαρμόζε λίγο-πολύ μια δική του εκδοχή περί της θεωρίας της αμεσότητας. Ως προς την συνθήκη της Ρώμης (κοινοτικό δίκαιο) πρέπει να παρατηρηθεί ότι δεν πρέπει η αμεσότητα να αφηθεί να λειτουργεί με μια ρευστή ρύθμιση, γιατί έτσι δεν θα επιτευχθεί η ευρωπαϊκή ενοποίηση.

Έτσι, λοιπόν, κατά το ΔΕΚ: ο κοινοτικός αγώνας έχει αμεσότητα, εκτός αν προκύπτει ότι δεν έχει (αναστροφή του διεθνούς τεκμηρίου - κατά το διεθνές δίκαιο ο διεθνής κανόνας δεν έχει αμεσότητα, εκτός αν προκύπτει ότι έχει). Η αμεσότητα είναι ίδια για όλους. Όσον αφορά στην απόφαση του ΔΔΔΔ, περί βουλήσεως των μερών που συνάπτουν τη διεθνή συνθήκη, το ΔΕΚ δημιούργησε το εξής μόρφωμα, την εξής κατασκευή: δεν είναι η Κοινότητα μια απλώς συναλλαγματικού χαρακτήρα σύμβαση αλλά η ίδρυση ενός υπερεθνικού θεσμού που αφορά όχι μόνο τα κράτη αλλά και τους ιδιώτες. Εξάλλου προκύπτει ότι η ανατροπή του διεθνούς τεκμηρίου περί αμεσότητας είναι απόρροια της βούλησης των μερών.

Κατά την κοινοτική αντίληψη της αμεσότητας, ο κοινοτικός κανόνας που την αναπτύσσει πρέπει να είναι:

1)αρκούντως ακριβής

2)βέβαιος (χωρίς προθεσμίες κ.ο.κ.)

3)να έχει ρυθμιστική επάρκεια (να μην χρειάζεται ουσιώδη συμπληρωματικά μέτρα).

Η αμεσότητα αφορά όχι μόνο στον διοικούμενο αλλά και σε όλα τα όργανα του κράτους, εφόσον ο κανόνας έχει τα παραπάνω «τεχνικά» χαρακτηριστικά που του δίνουν την σχετική επάρκεια.

Προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί η κοινοτική ρύθμιση για να αναπτύσσει αμεσότητα:

Αυτές οι προϋποθέσεις είναι γενικές, αφορούν σε όλες τις μορφές της κοινοτικής ρύθμισης.

Οι προϋποθέσεις αυτές πρέπει να ερμηνεύονται ειδικά για κάθε μορφή / πηγή του κοινοτικού κανόνα.

1)να είναι **εθνοφανής** (να αφορά άμεσα τους διοικούμενους, να μην είναι, δηλαδή, διεθνοφανής)

2)να είναι **επαρκής** (ακριβής): να μπορεί ο δικαστής να προβλέπει νομικές συνέπειες από την εφαρμογή της.

3)να είναι **ανεπιφύλακτη** (βεβαία)

4)να μην χρειάζεται ουσιώδη συμπληρωματικά μέτρα (να έχει **ρυθμιστική αυτάρκεια**)

Σχετικά με το πότε έχει μια ρύθμιση του κοινοτικού δικαίου ρυθμιστική αυτάρκεια, το κείμενο κριτήριο είναι το είδος της οφειλόμενης από το κράτος ενέργειας. Αν είναι κάποιες απλές διαδικαστικές πράξεις, υπάρχει αυτάρκεια ακόμα και αν το κράτος δεν έχει προβεί ακόμα στις πράξεις αυτές. Αν απομένουν κάποιες σοβαρές πολιτικές επιλογές που η κοινότητα έχει αφήσει το κράτος να λάβει μόνο του επηρεάζεται αρνητικά από το βαθμό ρυθμιστικής αυτάρκειας του κανόνα. Ό,τι άλλο απομένει εκτός από τις πολιτικές επιλογές, δεν επηρεάζει την αμεσότητα.

Πώς λειτουργεί η αμεσότητα σε σχέση με τις διάφορες κοινοτικές πράξεις και ποια τα αποτελέσματά της:

Υπάρχουν πολλές μορφές αμεσότητας που πρέπει να συνδυάζονται και με τις διάφορες κοινοτικές πράξεις. Εκτός από τη **δικαστική αμεσότητα** η αμεσότητα εμφανίζεται και στο πως θα εφαρμοστεί ο κανόνας στο κοινοτικό δίκαιο - **ρυθμιστική αμεσότητα**. Εκφάνσεις της ρυθμιστικής αμεσότητας αποτελούν:

1)το **αδιαμεσολάβητο μετατροπής** (το λέει και η αρχή της υπεροχής): ισχύει σε όλες τις γνήσιες κοινοτικές πράξεις (παράγωγο, εξωτερικό, πρωτογενές) εκτός από το παραπληρωματικό δίκαιο.

2)Το **αδιαμεσολάβητο μετεγγραφής**: δεν το διαθέτουν οι οδηγίες. Οι οδηγίες αφορούν τα κράτη-μέλη και όχι τους ιδιώτες. Υπο εξαιρετικές περιπτώσεις οι οδηγίες μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενο επίκλησης όχι όμως χάρη στο αδιαμεσολάβητο μετεγγραφής αλλά χάρη σε μια άλλη μορφή αμεσότητας: το επικλητό της οδηγίας.

3)Το **άμεσο αποτέλεσμα**: εκεί προσεγγίζουμε την έννοια του άμεσου αποτελέσματος κατά το διεθνές δίκαιο (direct effect), τον όρο αυτόν τον χρησιμοποιούμε για το εξωτερικό

κοινοτικό δίκαιο και για τις ιδρυτικές συνθήκες

4) Η **επικλητότητα**: (για το παράγωγο δίκαιο). Στο επικλητό αυτό αντιστοιχεί και υποχρέωση του δικαστηρίου να εφαρμόσει τον κανόνα (προσεγγίζουμε την έννοια της αμεσότητας κατά το εσωτερικό, το εθνικό δίκαιο). Το Κοινοτικό δίκαιο έχει διαγράψει μια διαδρομή όπου από μορφές αμεσότητας διεθνούς φτάνει σε μορφές εθνικής αμεσότητας (*stricto sensu* - εν στενεί έννοια δικαστική αμεσότητα).

#### Αμεσότητα και Κοινοτικές πράξεις:

- Πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο: η αμεσότητα εμφανίζεται περισσότερο με την έννοια του άμεσου αποτελέσματος. Η αμεσότητα με την μορφή του αδιαμεσολάβητου δεν εμφανίζεται, γιατί κάθε κράτος ανεξάρτητα από το σύστημα που ακολουθεί (μονιστικό ή δυαδικό) επικύρωσε τις ιδρυτικές συνθήκες και από εκεί και ύστερα δεσμεύεται από την αμεσότητα με την κοινοτική της έννοια. Εδώ ισχύουν οι εξής αρχές: α) όλες οι διατάξεις που απευθύνονται σε ιδιώτες έχουν μοιραία αμεσότητα και β) οι διατάξεις που επιβάλλουν υποχρεώσεις στα κράτη, επειδή κυρίως είναι στον τομέα της οικονομίας, αφορούν και τους ιδιώτες. Συνεπώς, συχνά (όχι πάντα) μπορεί να τις επικαλεστεί και ο ιδιώτης.

- Εξωτερικό κοινοτικό δίκαιο: (συνήθως συνθήκες συνδέσεως). Το ΔΕΚ εφαρμόζει κριτήρια που αφορούν στο περιεχόμενο, την μορφή και τον σκοπό της διάταξης. Έχουμε, δηλαδή, μια κατάσταση ενδιάμεση της διεθνούς και της κοινοτικής έννοιας της αμεσότητας. Εδώ, η μορφή της αμεσότητας που ισχύει είναι το άμεσο αποτέλεσμα.

- Παράγωγο κοινοτικό δίκαιο: εδώ αναπτύσσεται το τεκμήριο της αμεσότητας. Όλες οι πράξεις των κοινοτικών οργάνων αφορούν τον διοικούμενο που είναι οικονομικά ενεργός (στην κοινότητα ο «μεγάλος εκθρός» δεν είναι ο διοικούμενος αλλά τα εθνικά όργανα και το κοινοτικό δίκαιο βοηθά τον διοικούμενο (ως μοχλό για την επιβολή του κοινοτικού κανόνα) να βρει το δίκιο του.

α) Ο **κανονισμός**: διαθέτει πληρέστατη αμεσότητα. Αναπτύσσει την αμεσότητα σε όλη της την έκταση. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου ο κανονισμός δεν έχει τέλεια εμπειριστατωμένη ρύθμιση αλλά αφήνεται στα εθνικά όργανα περιθώριο για κάποιες σχετικές συμπληρωματικές ή κάτι περισσότερο ενέργειες ( η δημιουργία για παράδειγμα της στοιχειώδους διοικητικής υποδομής). Υπάρχουν περιπτώσεις όπου υπάρχει πλήρης αμεσότητα, η οποία όμως δεν μπορεί να ενεργοποιηθεί χωρίς τα αναγκαία στοιχεία.

β) Η **οδηγία**: εμφανίζει μια ευελιξία σε σχέση με τον κανονισμό, καθώς υπάρχει η νοοτροπία του «νόμου-πλαίσιο». Αφήνεται σε κάθε κράτος-μέλος το περιθώριο να προσδιορίσει τις ειδικές περιστάσεις. Η οδηγία είναι νομοθετικό Κείμενο ρυθμιστικού χαρακτήρα, το οποίο δεν μπορεί να ενεργοποιηθεί, αν το κράτος δεν προσδιορίσει τα μέσα. Οι οδηγίες δίνουν προθεσμία 2-3 ετών στα κράτη για να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα. Το ΔΕΚ κατασκεύασε μια προωθημένη θεωρία για να μπορεί ο διοικούμενος να ξεπεράσει την αντικοινοτική συμπεριφορά του κράτους, αφού είθισται:

- είτε να περνούν τα 2-3 χρόνια και το κράτος να μην έχει προβεί στα αναγκαία μέτρα (πρόκειται για την θεωρία του **επικλητού υποκατάστασης**).

- είτε να είναι οι ερμηνείες που δίνονται για την πράξη μετεγγραφής διαφορετικές από το περιεχόμενο της οδηγίας (πρόκειται για την θεωρία του **επικλητού ερμηνείας**).

Μερική δυνατότητα επικλητού υπάρχει υπό ορισμένες προϋποθέσεις, οι οποίες ανάγονται στη μορφή συγκεκριμένων διατάξεων και όχι ολόκληρης της οδηγίας. Το **μερικό επικλητό** αφορά σε συγκεκριμένες διατάξεις και όχι σε όλη την οδηγία.

Ως προς το **επικλητό υποκατάστασης** μπορεί να παρατηρηθεί: Ο διοικούμενος θίγεται όχι μόνο όταν το κράτος δεν του απονέμει το δικαίωμα αλλά και όταν το επικαλούμενο από το κράτος προηγούμενο εσωτερικό δίκαιο (το οποίο δεν έπαψε να ισχύει εν όψει της οδηγίας, όπως έπρεπε) του ζητά να κάνει κάτι αντίθετο από αυτό που ορίζει η οδηγία.

Ως προς το **ευθύ κάθετο άμεσο αποτέλεσμα**: αν ο διοικούμενος μπορεί να επικαλεσθεί την οδηγία έναντι της δικαστικής ή διοικητικής εξουσίας. Το ΔΕΚ δήλωσε πως η οδηγία μπορεί υπό τις προϋποθέσεις που αναφέρθηκαν στο προηγούμενο μάθημα να αναπτύξει ευθύ κάθετο αποτέλεσμα .

Ως προς το **οριζόντιο αντίστροφο κάθετο άμεσο αποτέλεσμα**: Όταν το κράτος μπορεί να επικαλεστεί υποχρεώσεις με βάση την οδηγία που δεν έχει μεταγράψει. Το ΔΕΚ έχει αποκλείσει το ενδεχόμενο να αναπτύσσει η μη μετεγγεγραμμένη οδηγία αντίστοιχο άμεσο αποτέλεσμα.

Ως προς το **οριζόντιο άμεσο αποτέλεσμα**: Κατά πόσο οι διοικούμενοι μπορούν να επικαλεστούν διατάξεις της μη μετεγγεγραμμένης οδηγίας στις μεταξύ τους σχέσεις. Το ΔΕΚ αποφάνθηκε ότι αν αφεθεί η ενέργεια της οδηγίας που δεν έχει μετεγγραφεί μεταξύ των

διοικούμενων θα εκφυλιστεί η οδηγία σε κανονισμό.

Θεσμική διαφορά: Ο κανονισμός έχει άμεση κάθετη και οριζόντια ενέργεια, αντίθετα, η οδηγία που δεν έχει μετεγγραφεί έχει μόνο άμεση κάθετη ενέργεια.

Το επικλητό υποκατάστασης (ευθύ κάθετο άμεσο αποτέλεσμα) αναπτύσσεται σε περιπτώσεις μη έγκαιρης εφαρμογής της οδηγίας από το κράτος-μέλος. Υποκαθίσταται η διάταξη της οδηγίας που δεν έχει εφαρμοστεί στον εθνικό κανόνα δικαίου. Για την σχετική ανάπτυξη του επικλητού υποκατάστασης το ποιος είναι ο διοικούμενος και ποιο το κράτος είναι μεταβλητές έννοιες. Στην θέση του διοικούμενου μπορεί να βρεθεί οποιοσδήποτε είτε ιδιωτικός είτε δημόσιος φορέας, ο οποίος έχει διαφορές με την κρατική, την κεντρική εξουσία. Διοικούμενος, λοιπόν, είναι οποιοσδήποτε βρίσκεται σε ιεραρχική υποκείμενη σχέση και σε προβληματική κατάσταση απέναντι σε κεντρική, κρατική εξουσία (ακόμα και δημόσιες επιχειρήσεις και ΟΤΑ).

Ως προς το επικλητό ερμηνείας, αυτό αναπτύσσεται όταν υπάρχει πράξη καθετοποίησης και θετικοποίησης με λανθασμένη ερμηνεία. Εδώ ανακύπτει σύγκρουση ερμηνειών και όχι διατάξεων (ερμηνεία της κοινότητας - ερμηνεία του κράτους). Τίθεται το ερώτημα κατά πόσο μπορεί ο διοικούμενος να επικαλεστεί διάταξη της οδηγίας για να επιβάλλει τη σωστή κοινοτική ερμηνεία. Το ΔΕΚ απάντησε θετικά και μάλιστα έκρινε ότι επικλητό ερμηνείας υπάρχει και χωρίς να τίθενται προϋποθέσεις ως προς τη μορφή της διάταξης. Επικλητό ερμηνείας αναπτύσσει δηλαδή και ατελής διάταξη οδηγίας.

Συνέπειες της αρχής της αμεσότητας:

**Διπλή αμεσοποίηση:** Ο κανόνας καθίσταται προσιτός όχι μόνο στο διοικούμενο να τον επικαλεστεί αλλά και στον δικαστή να τον εφαρμόσει όχι μόνο υποχρεωτικά όταν τον επικαλείται ο διοικούμενος αλλά και αυτεπάγγελτα ακόμα και αν δεν γίνει επίκλησή του από τον διοικούμενο. Η θεωρία της διπλής αμεσοποίησης έχει κυρωτικό χαρακτήρα: ένα κράτος παραβαίνει τις υποχρεώσεις του και ένας ολόκληρος μηχανισμός κινητοποιείται με πρωτοβουλία του διοικούμενου και αφητηρία τον εθνικό δικαστή, προκειμένου αυτός ο τελευταίος να επιβάλλει την κύρωση σε άλλα εθνικά όργανα που αμέλησαν το καθήκον τους (Κοινοβούλιο κ.ο.κ.). Η διπλή αμεσοποίηση συνοδεύεται και από μία ανορθωτική υποχρέωση (υποχρέωση επανόρθωσης) του κράτους που λειτουργεί σαν δευτερεύουσα συνέπεια, υποκαταστατικά και πάλι όμως υπό την σκέπη της αρχής του αδικαιολόγητου πλουτισμού (αν δεν είναι δυνατή η υποκατάσταση).

**Κουσκουνάς**

Δηλώσεις της αυτονομίας του κοινοτικού δικαίου τόσο έναντι των εσωτερικών εννόμων τάξεων των κρατών-μελών όσο και έναντι του διεθνούς δικαίου:

Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) διαμορφώνει με τις δικαστικές αποφάσεις του (νομολογία) δίκαιο. Το σύστημα έννομης προστασίας στο Κοινοτικό δίκαιο είναι οργανωμένο στις συνθήκες, περιγράφεται δηλαδή σε αυτές ο τρόπος προσφυγής στο δικαστήριο.

Η αυτονομία προκύπτει από τις αποφάσεις του ΔΕΚ ως γενική αρχή του Κοινοτικού Δικαίου. Η σημασία της αυτονομίας έγκειται στο ότι το Κοινοτικό Δίκαιο χειραφετείται αφενός από το Διεθνές (διαμορφώνεται από τα κοινοτικά όργανα ένα σύστημα κανόνων δικαίου σε τομείς ενδιαφερόντων που συνήθως γνωρίζουμε ως τομείς ενδιαφερόντων του κράτους). Οι περισσότεροι κανόνες του Διεθνούς Δικαίου είναι ενδοτικοί με αποτέλεσμα οι κανόνες του κοινοτικού δικαίου να αποκλίνουν εύκολα από αυτούς.

Η αρχή αυτή εκδηλώνεται στην πράξη με δικαστικές αποφάσεις:

1) Δύο συνεκδικαζόμενες υποθέσεις οι 90 και 91 του 1963:

Προσφυγή της Επιτροπής κατά του Βελγίου και του Λουξεμβούργου (η επιτροπή έχει αρμοδιότητα να φροντίζει την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου από τα κράτη-μέλη και για αυτό το λόγο ονομάζεται θεματοφύλακας της συνθήκης) κατά το άρθρο 169 της ΣυνθΕΕ (Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση που συγκεφαλαιώνει όλες τις προηγούμενες). Η σχετική αγωγή (προσφυγή κατά κράτους-μέλους από την επιτροπή) είναι αναγνωριστική και όχι καταψηφιστική. Το 1963 κλήθηκε το ΔΕΚ να αναγνωρίσει ότι το Λουξεμβούργο και το Βέλγιο παραβαίνουν το άρθρο 12 της ΕΟΚ, γιατί επέβαλαν φόρους στα γαλακτοκομικά προϊόντα που εισάγονταν από άλλα κράτη-μέλη. Το άρθρο 43 (κοινή αγροτική πολιτική) προέβλεπε ότι μπορούσαν τα κράτη-μέλη να εφαρμόζουν την εσωτερική τους νομοθεσία μέχρι να λάβει χώρα η κοινή οργάνωση αγροτικής αγοράς. Με βάση αυτό το άρθρο οι δύο χώρες πρόβαλαν ένσταση (ένσταση επίσεσης: ναι, παραβαίνουμε κοινοτικό κανόνα, επειδή εσύ, Κοινότητα, ως αντισυμβαλλόμενος δεν οργάνωσες την κοινή αγορά ώστε εμείς να μην

επιβάλλουμε φόρους). Το δικαστήριο αποφάσισε ότι: Η κοινότητα δεν είναι απλή σύμβαση αλλά εγκεθιδρύει (δημιουργεί) νέα έννομη τάξη με δικούς της κανόνες. Συνεπώς παύουν αυτοί οι τύποι ενστάσεων που ίσχυαν. Απαγορεύεται στα κράτη-μέλη να αυτοδικούν, όταν υπάρχει κοινοτικός κανόνας που τα δεσμεύει (εδώ πρόκειται για το άρθρο 12 της ΕΟΚ).

#### 2) Υπόθεση 232/1978 (Επιτροπή κατά Γαλλίας-απόφαση για τα βοοειδή):

Πάλι με βάση τη διαδικασία που ορίζει το άρθρο 169, η επιτροπή στράφηκε κατά της Γαλλίας, γιατί η τελευταία επέβαλε όρους και περιορισμούς στην ποσότητα των βοοειδών που εισήγαγε από την Αγγλία επικαλούμενη το άρθρο 60 της Πράξης Προσχώρησης της Μεγ. Βρετανίας, κατά το οποίο (ήταν ευρέως διατυπωμένο) είχε δοθεί προθεσμία προσαρμογής της αγγλικής νομοθεσίας, κάτι που ίσχυε όμως μόνο για τη Μεγ. Βρετανία και όχι για να έχει πρόφαση η Γαλλία για τις ενέργειές της. Το δικαστήριο απάντησε ότι: Η Γαλλία θα έπρεπε να προσφύγει στα όργανα της Κοινότητας προκειμένου να «τιμωρηθεί» η Μεγ. Βρετανία, η οποία διένυε στάδιο προσαρμογής, και να μην επιβάλλει μονομερώς δικά της μέτρα. Κανένα κράτος-μέλος δεν μπορεί να λαμβάνει μονομερώς διορθωτικά μέτρα και μέτρα άμυνας προκειμένου για την τήρηση των άρθρων της συνθήκης, αφού από μόνη της η παραβίαση συνιστά λόγο προσφυγής. Δεν μπορεί κανένα κράτος-μέλος να παραβιάζει το κοινοτικό δίκαιο με το πρόσχημα ότι κάποιο άλλο κράτος-μέλος παραβιάζει το κοινοτικό δίκαιο - απαγορεύεται η αυτοδικία.

#### 3) Υπόθεση 5 / 1994:

Η Μεγάλη Βρετανία δεν έδινε άδεια εξαγωγής ζώντων ζώων στα σφαγεία της Ισπανίας με την αιτιολογία ότι η Ισπανία παραβίαζε τους κανόνες σφαγής που προέβλεπε η κοινότητα. Το ΔΕΚ αποφάνθηκε ότι δεν μπορεί κράτος-μέλος να επικαλείται το άρθρο 36 (προστασία υγείας κ.ο.κ.) προκειμένου να περιορίσει τις εξαγωγές με μόνο νομικό έρεισμα ότι άλλο κράτος-μέλος παραβιάζει τους κοινοτικούς κανόνες. Τα κράτη-μέλη οφείλουν να επιδεικνύουν αμοιβαία εμπιστοσύνη και κανένα κράτος-μέλος δεν μπορεί να επικαλεστεί εξαίρεση που προβλέπει η συνθήκη ισχυριζόμενο ότι άλλο κράτος-μέλος δεν τηρεί το κοινοτικό δίκαιο. Δεν μπορεί να επιβάλλει μονομερώς διορθωτικά και αμυντικά μέτρα - απαγορεύεται η αυτοδικία.

Οι διαπιστωτικές (αναγνωριστικές) αυτές αποφάσεις του ΔΕΚ δεν έχουν εκτελεστότητα. Τα κράτη-μέλη έχουν υποχρέωση να τηρούν τις αποφάσεις αλλά δεν υπάρχει κάποιος μηχανισμός επιβολής της τήρησης. Η μόνη ουσιαστικά συνέπεια είναι η ευθύνη που υπέχει το κράτος-μέλος που παραβιάζει το κοινοτικό δίκαιο απέναντι στα άλλα κράτη-μέλη της κοινότητας. Δεν μπορεί κανένα κράτος-μέλος να «κινείται» ελεύθερα σε κοινοτικό επίπεδο, εφόσον παραβιάζει τις αποφάσεις του ΔΕΚ, παραβιάζει την ευρωπαϊκή καλή πίστη.

#### Αποφάσεις που σχετίζονται με το άμεσο αποτέλεσμα των κανονισμών και των οδηγιών:

Ως προς το παράγωγο δίκαιο μας οδηγεί το άρθρο 189 της Συνθήκης, το οποίο μεταξύ άλλων ρυθμίζει και το ζήτημα της ισχύος του κανονισμού (γενική ισχύς, δεσμευτική ισχύς erga omnes, άμεση ισχύς). Η οδηγία δεν έχει άμεση ισχύ αλλά χρειάζεται συμπληρωματική ενέργεια για να ισχύσει στο εσωτερικό δίκαιο, σε εσωτερικό επίπεδο, σε αντίθεση με τον κανονισμό που έχει άμεση ισχύ. Είναι άλλο το ζήτημα κατά πόσο οι οδηγίες και οι κανονισμοί έχουν άμεσο αποτέλεσμα και χαρακτήρα επικλητό.

#### 1) Υπόθεση Leonasio, 73/71:

Σε αυτήν την απόφαση το ΔΕΚ κάνει συνδυασμό της άμεσης ισχύος με την αρχή της υπεροχής. Από την πλευρά του κοινοτικού δικαίου ο κανονισμός ως παράγωγο δίκαιο όχι μόνο ισχύει άμεσα αλλά επιπλέον, όπως συνάγεται από το άρθρο 189, μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο επίκλησης. Το κοινοτικό δίκαιο θέλει να έχει ως αποδέκτες τόσο τα κράτη-μέλη όσο και τους διοικούμενους, τους ιδιώτες. Αυτό συμπληρώνεται στο άρθρο 189 από αυτήν την απόφαση, κατά την οποία: για να αναπτύξει όλη της ενέργεια η διάταξη του άρθρου αυτού πρέπει να έχουν οι κοινοτικοί κανονισμοί επικλητό χαρακτήρα. Συνήθως ο εθνικός κανόνας είναι πιο συντηρητικός, γιατί τα εθνικά κείμενα περιέχουν ως βασικό στοιχείο την αρχή της διάκρισης μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών. Ο κοινοτικός υπήκοος, όταν διαπιστώνει ότι ο εθνικός κανόνας δεν συμμορφώνεται στο κοινοτικό δίκαιο μπορεί να επικαλεστεί τον ευνοϊκότερο κοινοτικό κανόνα, προκειμένου να παρακάμψει τον εθνικό συντηρητικό κανόνα. Για να μπορεί, ωστόσο, να τον επικαλεστεί πρέπει ο κοινοτικός κανόνας να έχει άμεση ισχύ, εφαρμογή. Όπου ο κοινοτικός κανονισμός ορίζει ότι είναι άμεσης εφαρμογής, θα είναι και τέτοιος. Ως προς το ζήτημα του επικλητού που δεν ρυθμίζεται από το 189, η απόφαση έρχεται να το συμπληρώσει. Νομολογιακά ερμηνεύτηκε το στοιχείο της δεσμευτικότητας του κανονισμού έναντι πάντων. Στην απόφαση αυτή



ρυθμίζεται (θεμελιώνεται) και το ζήτημα της υπεροχής του παράγωγου δικαίου έναντι του εσωτερικού. Κάθε φορά, όταν τίθεται ζήτημα υπεροχής, το ΔΕΚ προσπαθεί να το διευθετεί υπέρ του κοινοτικού δικαίου (με αυτήν την άποψη διαφωνεί μια μερίδα της θεωρίας, οι συνταγματολόγοι). Στην απόφαση αυτή φαίνεται το αλληλένδετο των εννοιών της υπεροχής και της αμεσότητας του κοινοτικού κανονισμού. Η αρχή της υπεροχής συνήθως εξετάζεται μαζί με την αρχή της αμεσότητας.

#### 2) Υπόθεση 9/1970:

Το ΔΕΚ αποφάνθηκε ότι η οδηγία έχει άμεση εφαρμογή και άμεσο αποτέλεσμα. Η Γερμανία διατείνεται ότι εφόσον δεν είχε ενσωματώσει στο εθνικό της δίκαιο την οδηγία, δεν μπορούσε να την επικαλεστεί ο ιδιώτης.

#### 3) Υπόθεση 41/1974 (Van Duyn):

Επρόκειτο για κάποια ιδιώτη που πήγε να εγκατασταθεί στην Αγγλία, προκειμένου να εργαστεί σε μια ένωση σιεντολογίας. Το Ηνωμένο Βασίλειο δεν της το επέτρεψε επικαλούμενο το άρθρο 48§3. Το άρθρο αυτό περιλαμβάνει περιορισμούς της ελευθερίας εισόδου και εγκατάστασης ενός κοινοτικού πολίτη στο έδαφος κράτους-μέλους, προκειμένου να διασφαλιστεί η δημόσια τάξη, η δημόσια ασφάλεια και η δημόσια υγεία. Υπήρχε μια οδηγία (64/221) η οποία διευκρίνιζε τι σημαίνει «θίγεται» η δημόσια ασφάλεια, δημόσια τάξη, δημόσια υγεία. Η δημόσια τάξη θίγεται, όταν από την προσωπική συμπεριφορά του ατόμου αντιλαμβάνεται το κράτος-μέλος ότι θίγονται οι αξίες του. Η ιδιώτης αυτή είχε επιδείξει στο παρελθόν συμπεριφορά προσηλυτισμού και το γεγονός αυτό επικαλέστηκε το Ηνωμένο Βασίλειο. Η ιδιώτης επικαλέστηκε την οδηγία και το ΔΕΚ αποφάνθηκε: α) την οδηγία μπορεί να επικαλεστεί ο ιδιώτης, εφόσον τον αφορά, και β) ακόμα και στην περίπτωση που δεν έχει ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο το εθνικό δικαστήριο οφείλει να εφαρμόσει την οδηγία.

#### 4) Απόφαση του γαλλικού Συμβουλίου της Επικρατείας (Conseil d' Etat):

Ένας γερμανός υπήκοος που είχε επιδείξει επαναστατική δράση το Μάη του 1968 στη Γαλλία, θέλησε αργότερα να εγκατασταθεί στη Γαλλία. Το γαλλικό κράτος αποφάνθηκε ότι δεν επέτρεπε την είσοδο στη χώρα και την εγκατάσταση επικαλούμενο το άρθρο 48§3. Αυτός επικαλέστηκε την οδηγία 64/221 και την απόφαση Van Duyn για την αμεσότητα και το επικλητό των κοινοτικών οδηγιών. Πράγματι τα εθνικά δικαστήρια συχνά δεν συμμορφώνονται στο παράγωγο κοινοτικό δίκαιο και στη νομολογία του ΔΕΚ.

#### 5) Υπόθεση Demirel, 12/1986:

Τούρκος υπήκοος ήθελε να εγκατασταθεί στη Γερμανία (συμφωνία συνδέσεως ΕΟΚ - Τουρκίας). Το ΔΕΚ αποφάνθηκε ότι Τούρκος υπήκοος δεν μπορεί να απολαύσει πλήρως τα δικαιώματα ενός κοινοτικού πολίτη. Η συμφωνία συνδέσεως δεν έχει αμεσότητα και υπεροχή. Ο ιδιώτης αυτός ήθελε να φέρει και την οικογένειά του με τα ίδια κριτήρια που εφαρμόζονται στους κοινοτικούς υπηκόους. Όσον αφορά στους κοινοτικούς υπηκόους επεκτείνεται το δικαίωμα εγκατάστασης των εργαζομένων και στις οικογένειές τους. Εκείνος όμως δεν ήταν εγκατεστημένος με βάση το κοινοτικό δίκαιο και συνεπώς δεν μπορούσε να μετεγκαταστήσει την οικογένειά του επικαλούμενος το κοινοτικό δίκαιο, αφού η χώρα του δεν ήταν πλήρες μέλος.

Από πλευράς κοινοτικού δικαίου ζήτημα τίθεται μόνο όταν η κοινοτική οδηγία ή ο κοινοτικό κανονισμός γίνεται αντικείμενο επίκλησης οριζοντίως (δηλαδή από πολίτη έναντι άλλου πολίτη). Σε περίπτωση σύγκρουσης κάθετης (ιδιώτης έναντι κράτους) δεν υπάρχει ιδιαίτερο πρόβλημα.

Για να γίνει λόγος για υπεροχή πρέπει να υπάρχει σύγκρουση. Τα εθνικά δικαστήρια δεν δέχονται εύκολα την αρχή της υπεροχής (βλ. Θεωρίες συνταγματολόγων, όπου επικρατεί η άποψη ότι πρέπει πάντοτε να υπερισχύει το Σύνταγμα), γιατί αυτό πολιτειακά συνεπάγεται μια υποταγή του εθνικού κανόνα σε έναν υπερεθνικό κανόνα. Ο κανόνας της υπεροχής είναι κανόνας η εφαρμογή του οποίου συζητείται σε περίπτωση σύγκρουσης. Πρέπει να υπάρχει σύγκρουση για να εξεταστεί αυτή η αρχή στην συγκεκριμένη περίπτωση.

Τα περισσότερα ζητήματα θεωρητικής φύσης του κοινοτικού δικαίου είναι κατασκευής του ΔΕΚ. Νομική θεμελίωση για την αρχή της υπεροχής δεν υπάρχει. Αυτή είναι μια νομική κατασκευή, η οποία προκύπτει από τις αποφάσεις του ΔΕΚ.

### **Όργανα της κοινότητας (αναφέρονται στο 5ο μέρος της ΣυνθΕΕ):**

#### **1) Κοινοβούλιο:**

Αποτελεί το ασθενέστερο όργανο της κοινότητας. Το θεσμό του Κοινοβουλίου ρυθμίζουν τα άρθρα 137 έως 144 της Συνθήκης. Είναι το όργανο που εκφράζει το δημοκρατικό στοιχείο

στην κοινότητα. Τα μέλη του εκλέγονται με άμεση και καθολική ψηφοφορία (άρθρο 138). Το Κοινοβούλιο δεν έχει αυτόνομη νομοθετική αρμοδιότητα παρά μόνο σε συνεργασία με άλλα όργανα. Από το 1962 και μετά ονομάζεται Κοινοβούλιο, ενώ πριν ονομαζόταν συνέλευση. Το Κοινοβούλιο αποτελείται από εκπροσώπους των κρατών-μελών και έχει τις εξουσίες που ορίζονται από τη συνθήκη (άρθρο 137). Η νομική κατάσταση των μελών του κοινοβουλίου αντιστοιχεί με αυτήν των μελών του εσωτερικού κοινοβουλίου. Το Κοινοβούλιο διέπεται από την αρχή της ελεύθερης εντολής: τα μέλη του καταρχήν δεν δεσμεύονται ούτε από οδηγίες ούτε από εντολές. Η οργάνωση και η λειτουργία του ορίζεται στο άρθρο 142 της συνθήκης και στον εσωτερικό κανονισμό του. Εκλέγει πρόεδρο και προεδρείο μεταξύ των μελών του. Υπάρχουν κοινοβουλευτικές ομάδες - επιτροπές, οι οποίες διακρίνονται σε μόνιμες και σε έκτακτες. Τα ψηφίσματα του Κοινοβουλίου είναι υποχρεωτικά. Η σημασία της πολιτικής λειτουργίας του Κοινοβουλίου είναι αρκετά αναβαθμισμένη αλλά και αρκετά μικρή ακόμα.

#### Αρμοδιότητες:

Α) δημοσιονομική αρμοδιότητα: ψήφιση του προϋπολογισμού. Ως προς τις μη υποχρεωτικές δαπάνες έχει άποψη και μπορεί να τις ανατρέψει. Ως προς τις υποχρεωτικές δαπάνες ακούγεται η γνώμη του αλλά δεν μπορεί να τροποποιήσει τον προϋπολογισμό.

Β) εξελεγκτική αρμοδιότητα: ελέγχει μέσω της διαδικασίας των γραπτών ερωτήσεων την επιτροπή (εκτελεστικό όργανο της κοινότητας). Κάθε βουλευτής μπορεί να θέσει γραπτές ερωτήσεις, οι οποίες δημοσιεύονται.

Γ) νομοθετική αρμοδιότητα: συμμετοχή στη νομοθετική διαδικασία σε συνεργασία κυρίως με το Συμβούλιο (δεν έχει αυτόνομη νομοθετική αρμοδιότητα). Στόχος του είναι να έχει αυτό μόνο του τη νομοθετική αρμοδιότητα, προκειμένου να παρέχει προς τα έξω τη δημοκρατική ασφάλεια.

Μετά τη συνθήκη του Μάαστριχ και με τη **διαδικασία συνεργασίας** (επιτροπής - κοινοβουλίου - συμβουλίου) ασκείται νομοθετική αρμοδιότητα για θέματα όπως: (ενδεικτική απαρίθμηση):

- κατάργηση διακρίσεων
- μεταφορές
- κοινοτικό ταμείο
- έρευνα
- περιβάλλον
- πολιτική συνοχής
- οικονομική και νομισματική συνεργασία
- διακοινοτική μετακίνηση.

Με τη **διαδικασία της συναπόφασης** για θέματα όπως (ενδεικτική απαρίθμηση):

- εσωτερική αγορά, εναρμόνιση των οικονομιών
- εκπαίδευση
- πολιτισμός
- υγεία
- προστασία καταναλωτών
- τεχνολογική ανάπτυξη
- περιβαντολογικά θέματα.

Για όσα θέματα δεν προβλέπεται διαδικασία συνεργασίας ή συναπόφασης, ακολουθείται απλώς **διαδικασία γνωμοδότησης** από το Κοινοβούλιο.

Το άρθρο 138 Ε εγκαινιάζει τον θεσμό του **διαμεσολαβητή**. Ο διαμεσολαβητής είναι εξουσιοδοτημένος να δέχεται τις καταγγελίες των πολιτών (φυσικών και νομικών προσώπων) της ΕΕ και να διεξάγει και αυτεπάγγελα έρευνες για θέματα που αφορούν την κακή διοίκηση στα πλαίσια των κοινοτικών οργάνων (με εξαίρεση το πρωτοδικαείο και το ΔΕΚ ως προς τη δικονομική τους δραστηριότητα). Ο διαμεσολαβητής υποβάλλει το θέμα στο οικείο όργανο το οποίο έχει 3 μήνες προθεσμία να καταθέσει την άποψή του στο διαμεσολαβητή, ο οποίος με τη σειρά του καταθέτει έκθεση στο κοινοβούλιο και στο οικείο όργανο. Η πρακτική συνέπεια του θεσμού του διαμεσολαβητή είναι η αποσυμφόρηση του ΔΕΚ.

#### **2) Συμβούλιο:**

Τα άρθρα 145 έως 154 ρυθμίζουν τις αρμοδιότητες του Συμβουλίου ως νομοθετικού οργάνου. Διακρίνουμε: α) Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και β) Συμβούλιο (= όργανο που αποτελείται από τους υπουργούς εξωτερικών και αποτελεί το κατ' εξοχήν νομοθετικό όργανο). Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποτελείται από τους αρχηγούς των κρατών-μελών και τον πρόεδρο της Επιτροπής, οι οποίοι συνεπικουρούνται από τους Υπουργούς Εξωτερικών ή

και άλλους Υπουργούς.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο:

A) συντάσσει ετήσια έκθεση για τις δραστηριότητές του

B) συντάσσει και υποβάλλει στο Κοινοβούλιο έκθεση μετά από κάθε...

Οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου δεν παράγουν δίκαιο, δεν είναι νομικά δεσμευτικές. Οι αποφάσεις του έχουν το όνομα **κοινή δήλωση** και δίνουν απλώς πολιτική ώθηση, προσδίδουν πολιτικό κύρος. Δεν αποτελούν δίκαιο, γιατί το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο βρίσκεται στα πλαίσια της Ένωσης και δεν είναι νομοθετικό όργανο.

Το Συμβούλιο (που σε αντιδιαστολή με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είναι νομοθετικό όργανο) διασφαλίζει το συντονισμό της γενικής οικονομικής πολιτικής των κρατών-μελών.

Αντικείμενο της συντονιστικής του αρμοδιότητας αποτελεί κατά το άρθρο 145 η γενική οικονομική δραστηριότητα.

Η αποφασιστική αρμοδιότητα που επίσης προβλέπεται στο άρθρο 145 της συνθήκης δεν ρυθμίζεται ως προς το αντικείμενό της. Προϋποτίθεται ότι αυτή ρυθμίζεται από άλλα άρθρα της συνθήκης. Για αποφάσεις το Συμβούλιο έχει **ειδική αρμοδιότητα** που του ανατίθεται μόνο από άρθρα συνθηκών και όχι από παράγωγο δίκαιο. Δεν έχει γενική αρμοδιότητα. Οι αποφάσεις αυτές του Συμβουλίου έχουν αποφασιστικό, εκτελεστικό χαρακτήρα ή αφορούν ιδρυτικές συνθήκες.

Το Συμβούλιο είναι ένα όργανο με εθνοφανή χαρακτήρα σε αντίθεση με την Επιτροπή που έχει κοινοτικό χαρακτήρα. Οι επίτροποι απεκδύονται την εθνική τους ιδιότητα. Την νομοθετική πρωτοβουλία έχει η Επιτροπή, την απόφαση έχει όμως το Συμβούλιο. Σε αυτό του το έργο το Συμβούλιο επικουρείται από την Επιτροπή Μόνιμων Αντιπροσώπων (**ΜΕΑ = Μόνιμη Επιτροπή Αντιπροσώπων**). Το έργο των μόνιμων αντιπροσώπων είναι ίσως το σημαντικότερο στα πλαίσια του Συμβουλίου.

Παράλληλα, στα πλαίσια του Συμβουλίου υπάρχουν **ομάδες εργασίας** οι οποίες υποβάλλουν σε αυτό προτάσεις. Η συμβουλή αυτών των ομάδων που αποτελούνται κυρίως από πρόσωπα (υπαλλήλους των υπουργείων) είναι σημαντική. Η συνεργασία αυτών με τους μόνιμους αντιπροσώπους είναι η πιο σημαντική. Αυτοί προετοιμάζουν τα νομοθετικά κείμενα στα πλαίσια του Συμβουλίου. Αυτοί επικουρούνται στα διάφορα ζητήματα από εμπειρογνώμονες.

Ο τρόπος λήψης των αποφάσεων στο Συμβούλιο είναι κατά κανόνα η πλειοψηφία (άρθρο 148). Η ομοφωνία ισχύει μόνο για ορισμένες περιπτώσεις που προβλέπονται ειδικά στη συνθήκη (π.χ. άμυνα, φορολογία, τροποποίηση ιδρυτικών συνθηκών).

### 3) Επιτροπή:

Κατεξοχήν εκτελεστικό όργανο. Χαρακτηριστικά της Επιτροπής ως οργάνου:

A) όργανο που έχει την νομοθετική πρωτοβουλία: υποβάλλει τις προτάσεις των «νόμων».

B) θεματοφύλακας των συνθηκών: σε αυτήν φτάνουν καταγγελίες για παραβίαση του κοινοτικού δικαίου από τα κράτη-μέλη. Αν η Επιτροπή διαπιστώσει παραβίαση καλεί το κράτος-μέλος να απαντήσει μέσα σε μια ορισμένη προθεσμία. Κατόπιν αν το κράτος δεν συμμορφωθεί στρέφεται εναντίον του ενώπιον του ΔΕΚ (διαδικασία του άρθρου 169). Το ίδιο μπορεί να κάνει και με φυσικά και νομικά πρόσωπα. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μάλιστα, (άρθρο 89 της Συνθήκης) μπορεί να επιβάλλει απευθείας πρόστιμο στους ιδιώτες. Η σύνθεση και οι αρμοδιότητες της Επιτροπής περιλαμβάνονται στα άρθρα 155-163 της συνθήκης. Η Επιτροπή αποτελεί ανεξάρτητο όργανο, τα μέλη της δεν έχουν καμία σχέση με τις εθνικές κυβερνήσεις που τα διορίζουν. Δεν λειτουργούν ως εκπρόσωποι και συνεπώς δεν έχουν υποχρέωση να λογοδοτούν ενώπιον του κράτους-μέλους. Έχουν ασυμβίβαστο (άρθρο 157) και συνεπώς κατά την διάρκεια της θητείας τους δεν μπορούν να έχουν κάποια άλλη εργασία, αμειβόμενη ή μη. Σε περίπτωση παράβασης των παραπάνω υποχρεώσεων τους υφίστανται κυρώσεις - δημιουργείται λόγος έκπτωσής τους.

Τα μέλη της Επιτροπής διορίζονται για 5 χρόνια. Τα μέλη και ο πρόεδρος διορίζονται μετά από διαβούλευση του συμβουλίου των κυβερνήσεων κ.ο.κ.

Κατά το άρθρο 158§1 η Επιτροπή ως όργανο και ο πρόεδρος χωριστά υπόκεινται σε ψήφο έγκρισης του Κοινοβουλίου (δημοκρατική ρύθμιση σε όφελος του Κοινοβουλίου). Κατά το άρθρο 160 κάθε μέλος της Επιτροπής που παραβιάζει τις υποχρεώσεις του δύναται να απαλλαγεί από τα καθήκοντά του με αίτηση είτε της Επιτροπής είτε του Δικαστηρίου.

Η Επιτροπή έχει τη γενική αρμοδιότητα να εκπροσωπεί την Κοινότητα προς τα έξω. Η διεθνής προσωπικότητα της Κοινότητας εκφράζεται με την Επιτροπή. Η Επιτροπή έχει επίσης την νομοθετική πρωτοβουλία. Τέλος, φροντίζει για το ποιος μέσα στο εδαφικό σύνολο της κοινότητας δεν τηρεί το κοινοτικό δίκαιο (άτομο, κράτος, επιχείρηση) - άρθρο 169.

#### Διαδικασία λήψης αποφάσεων:

Πριν από την συνθήκη του Μάαστριχ οι προτάσεις υιοθετούντο από το Συμβούλιο με πρόταση της Επιτροπής και γνωμοδότηση απλώς του Κοινοβουλίου. Τώρα, υπό το καθεστώς της συνθήκης του Μάαστριχ υπάρχει η **διαδικασία της συναπόφασης** (άρθρο 189 Β) και η **διαδικασία της συνεργασίας** (άρθρο 189 Γ).

#### **Διαδικασία συνεργασίας (άρθρο 189 Γ):**

Η Επιτροπή καταθέτει πρόταση, την οποία θα αναγνώσει για πρώτη φορά το Κοινοβούλιο. Κατόπιν η Επιτροπή θα αποδεχτεί ολικά ή μερικά ή θα απορρίψει την πρόταση. Το Συμβούλιο αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία (μετά από την πρόταση της Επιτροπής και τη γνώμη του Κοινοβουλίου) καθορίζει μια **κοινή θέση**.

Η κοινή θέση του Συμβουλίου διαβιβάζεται στο Κοινοβούλιο για μια δεύτερη ανάγνωση. Το Κοινοβούλιο μπορεί να απορρίψει ή να εγκρίνει την κοινή θέση. Αν το Κοινοβούλιο την απορρίψει, αρκεί το Συμβούλιο, αν επιμένει, να εγκρίνει την απόφαση ομόφωνα. Αν το Κοινοβούλιο την αποδεχτεί εκδίδεται ο κανόνας δικαίου.

Αν το Κοινοβούλιο προβεί σε τροποποιήσεις, το αποτέλεσμα των εργασιών διαβιβάζεται ξανά στην Επιτροπή και κατόπιν στο Συμβούλιο (η Επιτροπή επανεξετάζει και κατόπιν διαβιβάζει στο Συμβούλιο με την επανεξετασθείσα πρότασή της και τις τροπολογίες του Κοινοβουλίου τις οποίες δεν δέχτηκε και διατυπώνει τη γνώμη της. Το Συμβούλιο μπορεί να εγκρίνει ομόφωνα τις τροπολογίες αυτές ή να εγκρίνει με ειδική πλειοψηφία την επανεξετασθείσα πρόταση της Επιτροπής).

Το Κοινοβούλιο πολύ συχνά για τα δεδωμένα του απορρίπτει την κοινή θέση του Συμβουλίου (π.χ. απόρριψη πρότασης οδηγίας το 1988 για την προστασία των εργαζομένων από τις καρκινογόνες ουσίες, γιατί κρίθηκε ότι οι εθνικές νομοθεσίες ήταν πληρέστερες και η οδηγία ανεπαρκής).

#### Που απαιτείται η διαδικασία συνεργασίας για την παραγωγή κανόνων (πρόκειται για τομείς που αφορούν περισσότερο στην Κοινότητα):

- τομέας μεταφορών (παροχή υπηρεσιών)
- αεροπορικές εταιρείες (παροχή υπηρεσιών)
- οικονομική πολιτική σε κάποιους τομείς
- οργάνωση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας
- προστασία των εργαζομένων (κοινωνική πολιτική)
- ίση μεταχείριση ανδρών/γυναικών (κοινωνική πολιτική)
- οργάνωση επαγγελματικής εκπαίδευσης (κοινωνική πολιτική)

#### **Διαδικασία συναπόφασης (άρθρο 189 Β)**

Η Επιτροπή καταθέτει την πρότασή της στο Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο. Το Κοινοβούλιο κάνει μια πρώτη ανάγνωση και γνωμοδοτεί. Η Επιτροπή αποδέχεται ή απορρίπτει τη γνώμη και συνεχίζει την πρόταση στο Συμβούλιο, το οποίο διατυπώνει μια **κοινή θέση**. Το Κοινοβούλιο προβαίνει σε δεύτερη ανάγνωση (αυτή τη φορά της κοινής θέσης).

Αν το Κοινοβούλιο εγκρίνει την κοινή θέση, το Συμβούλιο εκδίδει οριστικά την σχετική πράξη σύμφωνα με την κοινή του θέση.

Αν το Κοινοβούλιο μέσα σε προθεσμία 3 μηνών δεν έχει λάβει απόφαση, το Συμβούλιο εκδίδει την σχετική πράξη σύμφωνα με την κοινή του θέση.

Αν δηλώσει με την απόλυτη πλειοψηφία των μελών που το απαρτίζουν ότι προτίθεται να απορρίψει την κοινή θέση, ενημερώνει αμέσως το Συμβούλιο για την πρόθεσή του. Το Συμβούλιο δύναται να συγκαλεί την επιτροπή συνδιαλλαγής (για την οποία ο λόγος παρακάτω) για να διευκρινήσει την θέση του. Εν συνεχεία το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επιβεβαιώνει με την απόλυτη πλειοψηφία των μελών που το απαρτίζουν την απόρριψη της κοινής θέσης οπότε θεωρείται ότι η προτεινόμενη πράξη δεν εγκρίθηκε, ή προτείνει τροπολογίες (οπότε ακολουθείται η διαδικασία που περιγράφεται στην αμέσως ακόλουθη παράγραφο).

Αν το Κοινοβούλιο τροποποιήσει την κοινή θέση, η σχετική πρόταση επιστρέφει στην Επιτροπή, η οποία γνωμοδοτεί για τις τροποποιήσεις αυτές. Παράλληλα επιστρέφει και στο Συμβούλιο, το οποίο μπορεί να εγκρίνει τις τροπολογίες αυτές με ειδική πλειοψηφία και πάντως αποφασίζει με ομοφωνία για τις τροπολογίες για τις οποίες η Επιτροπή έχει εκφέρει αρνητική γνώμη. Εάν το Συμβούλιο δεν θεσπίζει την σχετική πράξη συγκαλείται από τον Πρόεδρο του Κοινοβουλίου και τον Πρόεδρο του Συμβουλίου η επιτροπή συνδιαλλαγής (που

αποτελείται από τα μέλη του Συμβουλίου ή τους αντιπροσώπους τους και ισάριθμους αντιπροσώπους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου). Ένας εκπρόσωπος της Επιτροπής είναι παρατηρητής της διαδικασίας συνδιαλλαγής και κατόπιν ακολουθείται μια περίπλοκη διαδικασία.

Εάν μέσα σε 6 εβδομάδες από τη σύγκλησή της, η Επιτροπή συνδιαλλαγής εγκρίνει κοινό σχέδιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο διαθέτουν προθεσμία 6 εβδομάδων από την έγκριση για την έκδοση της σχετικής πράξης σύμφωνα με το κοινό σχέδιο, με την απόλυτη πλειοψηφία των ψηφισάντων όσον αφορά στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και με ειδική πλειοψηφία όσον αφορά στο Συμβούλιο. Αν δεν υπάρξει έγκριση ενός από τα δύο όργανα, θεωρείται ότι η προτεινόμενη πράξη δεν εγκρίθηκε.

Εάν πάλι η επιτροπή συνδιαλλαγής δεν εγκρίνει κοινό σχέδιο, θεωρείται ότι η προτεινόμενη πράξη δεν εγκρίθηκε, εκτός αν το Συμβούλιο αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία μέσα σε προθεσμία 6 εβδομάδων από την παρέλευση της ταχθείσας στην επιτροπή συνδιαλλαγής προθεσμίας επιβεβαιώσει την κοινή θέση για την οποία είχε συμφωνήσει πριν από την έναρξη της διαδικασίας συνδιαλλαγής, ενδεχομένως με τροπολογίες που πρότεινε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Στην περίπτωση αυτή η πράξη εκδίδεται οριστικά, εκτός αν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μέσα σε προθεσμία 6 εβδομάδων από την ημερομηνία επιβεβαίωσης εκ μέρους του Συμβουλίου, απορρίψει το κείμενο με την απόλυτη πλειοψηφία των μελών του οπότε θεωρείται ότι η προτεινόμενη πράξη δεν εγκρίθηκε.

Η διαδικασία της συναπόφασης θεωρείται μεγάλο ποιοτικό άλμα υπέρ του Κοινοβουλίου.

Που απαιτείται η διαδικασία συναπόφασης για την παραγωγή κανόνων (πρόκειται για τομείς που αφορούν περισσότερο στον πολίτη, για αυτό και εδώ είναι πιο σημαντική η συμμετοχή του Κοινοβουλίου απ' ότι στη διαδικασία συνεργασίας, η οποία λαμβάνει χώρα σε τομείς που αφορούν περισσότερο στην Κοινότητα):

- ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων
- εσωτερική αγορά
- πολιτική έρευνας
- προστασία περιβάλλοντος
- προστασία καταναλωτών
- προστασία δημόσιας υγείας κ.ο.κ.

Περαιτέρω όργανα της Κοινότητας:

**-Ελεγκτικό Συνέδριο (άρθρο 188 α-γ):**

Το ελεγκτικό Συνέδριο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στα οικονομικά θέματα. Διεξάγει οικονομικές έρευνες είτε στα κράτη-μέλη (οργάνωση δημοσιονομίας) είτε σε τρίτα κράτη. Το Κοινοβούλιο ζητά συχνά την γνώμη του, απευθύνει επερωτήσεις προς αυτό. Το Ελεγκτικό Συνέδριο είναι κατεξοχήν λογιστικό όργανο.

**-Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή**

**-Δικαστήριο:**

Για το Δικαστήριο προβλέπονται ειδικές διατάξεις που αφορούν την ένδικη προστασία στα πλαίσια της Κοινότητας (προσφυγές). Πρόκειται για δικαιοδοτικό όργανο το οποίο προβλέπεται στα άρθρα 164 έως 168. Εξασφαλίζει την τήρηση του δικαίου κατά τη διαδικασία της ερμηνείας και της εφαρμογής της συνθήκης τόσο όσο και του παράγωγου δικαίου. Σε ορισμένους τομείς λειτουργεί ως δευτεροβάθμιο με πρωτοβάθμιο το Πρωτοδικείο. Κατά τα άλλα δεν έχει ιεραρχική σχέση με τα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα, δεν αποτελεί βαθμό δικαιοδοσίας ούτε εκδικάζει όλων των ειδών τις διαφορές παρά μόνο όσες προβλέπει η συνθήκη. Εκτός από τους δικαστές που διορίζονται από τις εθνικές κυβερνήσεις, τα μέλη του είναι και οι Γενικοί Εισαγγελείς, οι οποίοι εκφράζουν τις απόψεις τους (εμπεριστατωμένες γνώμες πάνω στο ζήτημα). Οι απόψεις αυτές δεν είναι δεσμευτικές για το δικαστήριο και οι Εισαγγελείς δεν συμμετέχουν διαφορετικά στη δικαιοδοτική διαδικασία.

**-Πρωτοδικείο:**

Το Πρωτοδικείο εκδικάζει τις υποθέσεις του ανταγωνισμού και τα εργασιακά ζητήματα των υπαλλήλων των οργάνων της Κοινότητας. Υπάρχει ένα είδος δικαιώματος έφεσης των διαδίκων (έναντι υποθέσεων του πρωτοδικείου) ενώπιον του ΔΕΚ. Δίνεται έτσι μια δεύτερη δικονομική ευκαιρία στον ιδιώτη (ένας δεύτερος βαθμός δικαιοδοσίας στα πλαίσια της Κοινότητας).

**Υπόθεση Kupferberg:**

Υπόθεση όπου το ΔΕΚ ασχολήθηκε με το κατά πόσο ο διοικούμενος (φυσικό ή νομικό πρόσωπο) μπορεί να επικαλεστεί ενώπιον εθνικού δικαστηρίου διάταξη όχι από το παράγωγο δίκαιο αλλά από σύμβαση της κοινότητας με τρίτη χώρα (συμφωνία σύνδεσης). Εκείνο τον καιρό με αυτόν τον τρόπο συνδεόταν η Πορτογαλία με την κοινότητα. Σε αυτή τη συμφωνία σύνδεσης περιλαμβανόταν διάταξη που έλεγε ότι τα συμβαλλόμενα μέρη δεν επιβάλλουν άμεσους ή έμμεσους φόρους στη διακίνηση των εμπορευμάτων μεταξύ τους (free trade agreement). Ένας εισαγωγέας Γερμανός εισήγαγε στη Γερμανία ένα φορτίο κρασιού Porto και οι τελωνειακές αρχές επέβαλαν ένα φόρο εσωτερικό (ονομαζόταν φόρος μονοπωλίου). Ο εισαγωγέας προσέφυγε στο δικαστήριο. Το εθνικό δικαστήριο αναρωτήθηκε για το άμεσο και το επικλητό της διάταξης της συμφωνίας σύνδεσης. Με τη διαδικασία του προδικαστικού ερωτήματος απευθύνθηκε στο ΔΕΚ. Στην πράξη αυτό σημαίνει διεύρυνση των αποτελεσμάτων του κοινοτικού δικαίου πιο πέρα από το κοινοτικό δίκαιο. Η συμφωνία δεν έλεγε οι ιδιώτες αλλά τα κράτη. Το ΔΕΚ απάντησε ότι η συνθήκη παρέχει στα κοινοτικά όργανα την εξουσία να συνάπτουν συμβάσεις με τρίτα κράτη (βλέπε και άρθρο 228). Τόσο τα όργανα όσο και τα κράτη-μέλη έχουν την υποχρέωση να εξασφαλίζουν την τήρηση των συμφωνιών αυτών. Τα κατάλληλα μέτρα καθορίζονται από τις συμφωνίες αυτές. Αν, δηλαδή, θα τα πάρει ή λάβει η κοινότητα ή το κράτος. Άλλωστε σύμφωνα και με παλαιότερη απόφαση οι διεθνείς συμφωνίες που συνάπτει η Κοινότητα αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της κοινοτικής έννομης τάξης. Η ρύθμισή τους (τα κατάλληλα μέτρα) δεν μπορεί να ποικίλλει στα πλαίσια της κοινότητας. Τα κριτήρια που εφαρμόζονται για το παράγωγο και το πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο όμως δεν μπορούν να ισχύσουν και για διατάξεις συμφωνιών της κοινότητας με τρίτα κράτη.

Για τα κράτη-μέλη που δεν επιθυμούσαν το επικλητό, επιχειρήματα αντλήθηκαν από τα παρακάτω:

- κατανομή αρμοδιοτήτων
- αρχή της αμοιβαιότητας
- θεσμικό πλαίσιο που θέτουν οι ίδιες οι συμφωνίες για διαπραγμάτευση (για επίλυση διαφορών)
- ρήτρες διασφάλισης.

Τελικά, το δικαστήριο κατέληξε ότι ναι μεν οι διεθνείς συμφωνίες αυτού του τύπου έχουν αποτελέσματα που αφορούν τα κράτη-μέλη, αλλά μπορεί και ο ιδιώτης να αντλήσει από τη φύση τους δικαιώματα και να τις επικαλεστεί. Έλαβε χώρα μια διεύρυνση της αρχής της αμεσότητας (βλέπε όμως και απόφαση Demirel όπου καθίσταται σαφές ότι δεν μπορούν όλες οι διατάξεις των συμφωνιών αυτών να γίνουν αντικείμενο επίκλησης, μπορούν όμως διατάξεις που εξυπηρετούν τον σκοπό των συμφωνιών αυτών / σχετική είναι και η απόφαση Sevince). Το αντίστοιχο ελληνικό δε θα χρειαζόταν ενδεχομένως να θέσει προδικαστικό ερώτημα δεδομένου του άρθρου Σ 28. Το άρθρο 21 της συμφωνίας μεταξύ Κοινότητας και Πορτογαλίας έχει το αντίστοιχο του άρθρο 95 στη Συνθήκη.

#### Σύστημα ένδικης προστασίας - σύστημα προσφυγών που ασκούνται ενώπιον του ΔΕΚ:

Δύο είναι τα βασικά είδη προσφυγών:

- 1)Προσφυγή κατά κράτους-μέλους (άρθρο 169)
- 2)Αίτηση Ακυρώσεως (άρθρο 173)

Ως προς την **προσφυγή κατά κράτους-μέλους** μπορεί να παρατηρηθεί ότι πρόκειται για μια προσφυγή που σκοπό και αίτημα της έχει την αναγνώριση της ύπαρξης παράβασης εκ μέρους κάποιου κράτους-μέλους. Οι προϋποθέσεις παραδεκτού της αίτησης αυτής, όταν ασκείται από την Επιτροπή κατά κράτους-μέλους είναι οι εξής:

- A) Διαδικαστική ικανότητα: ικανότητα του να είναι κάποιος διάδικος, αυτήν έχουν η Επιτροπή και τα κράτη-μέλη και κανένας άλλος. Την αίτηση αυτή την ασκεί πιο συχνά η Επιτροπή. Αυτή υπάρχει για την Επιτροπή και τα κράτη-μέλη eo ipso.
- B) Ενεργητική νομιμοποίηση
- Γ) Ισχυρισμός για παράβαση του κοινοτικού δικαίου (στην ευρεία του έννοια και όχι μόνο του πρωτογενούς κοινοτικού δικαίου). Η παράβαση μπορεί να συνίσταται είτε σε πράξη είτε σε παράλειψη.
- Δ) Τήρηση προθεσμίας

Προσφυγή κατά κράτους-μέλους μπορεί να ασκήσει και άλλο κράτος-μέλος. Αυτό θα συμβεί κυρίως για λόγους οικονομικού συμφέροντος. Το κράτος-μέλος αναφέρεται στην Επιτροπή, η οποία καλεί και τα δύο κράτη-μέλη, συντάσσει αιτιολογημένη έκθεση. Αν το κράτος-μέλος δεν συμμορφωθεί, το άλλο κράτος-μέλος θα προσφύγει στο ΔΕΚ. Το κράτος-μέλος δεν χρειάζεται να αποδείξει ζημία είτε συμφέρον είτε να τηρήσει κάποια προθεσμία. Το δε

κράτος-μέλος κατά του οποίου γίνεται η προσφυγή δεν μπορεί να αντιτάξει εσωτερικές οικονομικές ή άλλες δυσχέρειες ή π.χ. την εσωτερική του ασφάλεια ή άλλους εσωτερικούς λόγους.

Η απόφαση του ΔΕΚ επί της προσφυγής είναι αναγνωριστική (ούτε καταψηφιστική ούτε διαπλαστική). Η συμμόρφωση της χώρας εναπόκειται σε πολιτική υπευθυνότητα. Είθισται τα κράτη-μέλη να συμμορφώνονται.

Η προσφυγή αυτή ασκείται μόνο κατά κράτους-μέλους.

Ως προς την αίτηση ακυρώσεως πρέπει να παρατηρηθεί ότι αυτή αποτελεί το σπουδαιότερο ένδικο βοήθημα που υπάρχει εναντίον των πράξεων κοινοτικών οργάνων. Σκοπός του είναι η ακύρωση της κοινοτικής πράξης. Έχει συνεπώς διαπλαστικό χαρακτήρα. Σε ακύρωση υπόκεινται οι πράξεις του Συμβουλίου, της Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, Προϋποθέσεις του παραδεκτού της αίτησης ακύρωσης είναι οι εξής:

Α) Διαδικαστική ικανότητα: έχουν τα κράτη-μέλη, το Συμβούλιο, η Επιτροπή, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Κοινοβούλιο. Επίσης νομικά ή φυσικά πρόσωπα (μόνο που αυτά τα τελευταία πρέπει να αποδείξουν έννομο συμφέρον: ότι δηλαδή η προσβαλλόμενη απόφαση τα αφορά άμεσα και ατομικά - άμεσο και ατομικό έννομο συμφέρον).

Β) Μόνο ορισμένες πράξεις των κοινοτικών οργάνων προσβάλλονται (οι πράξεις που ορίζει το άρθρο 173 περιοριστικά).

Γ) Οι πράξεις αυτές δε συνίστανται σε παράλειψη και πρέπει να είναι νομικά δεσμευτικές.

Δ) Πρέπει να είναι πράξεις μόνο κοινοτικών και όχι εθνικών οργάνων.

Ε) Υπάρχει και προθεσμία: αποκλειστική προθεσμία 2 μηνών (βλέπε στο σύγγραμμα για λεπτομέρειες).

Ως προς το βάσιμο της αίτησης ακύρωσης μπορεί να παρατηρηθεί ότι προϋποθέσεις βασιμότητας είναι:

-Πλήρης απόδειξη της παράβασης για έναν ή περισσότερους από τους εξής λόγους:

α) αναρμοδιότητα

β) παράβαση ουσιώδους τύπου (κανόνων που αφορούν την διαδικασία έκδοσης της πράξης)

γ) παράβαση της συνθήκης ή οποιουδήποτε κανόνα δικαίου εν ευρεία εννοία που αφορά στην εφαρμογή της (η παράβαση συντρέχει αν το όργανο παραβιάσει τα όρια της διακριτικής του ευχέρειας ή αν παραβεί ευθέως κάποιον κανόνα)

δ) κατάχρηση εξουσίας (νοείται, βέβαια, μόνο όπου υπάρχει διακριτική ευχέρεια).

Το ΔΕΚ, αν δεχτεί την αίτηση ακύρωσης, ακυρώνει την πράξη *ex tunc* και *erga omnes*. Αν την απορρίψει ισχύει η απόρριψη μόνο για τους διαδίκους. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου ασκούνται αιτήσεις ακυρώσεως για ορισμένες μόνο διατάξεις ενός νομοθετήματος (ενός π.χ. κανονισμού). Αυτό δε σημαίνει ότι θα ακυρωθεί ολόκληρος ο κανονισμός αλλά μόνο οι σχετικές διατάξεις. Πρόκειται, όσον αφορά στην αίτηση ακύρωσης, για το ισχυρότερο ένδικο βοήθημα στα χέρια του ιδιώτη και αποτελεί ένδειξη σεβασμού της κοινότητας προς το διοικούμενο (προστασία του διοικούμενου).

Η προσφυγή κατά παραλείψεως μπορεί να διαβαστεί από το σύγγραμμα, δεν είναι ωστόσο σημαντική, δεν ασκείται συχνά.

**\* Το Civilitas.GR και ο «ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ» προτίθενται να απομακρύνουν το κείμενο αυτό από την Ιστοσελίδα τους, εάν η αναδημοσίευσή του προσβάλλει κεκτημένα πνευματικά ή εμπορικά δικαιώματα ([info@civilitas.gr](mailto:info@civilitas.gr))**